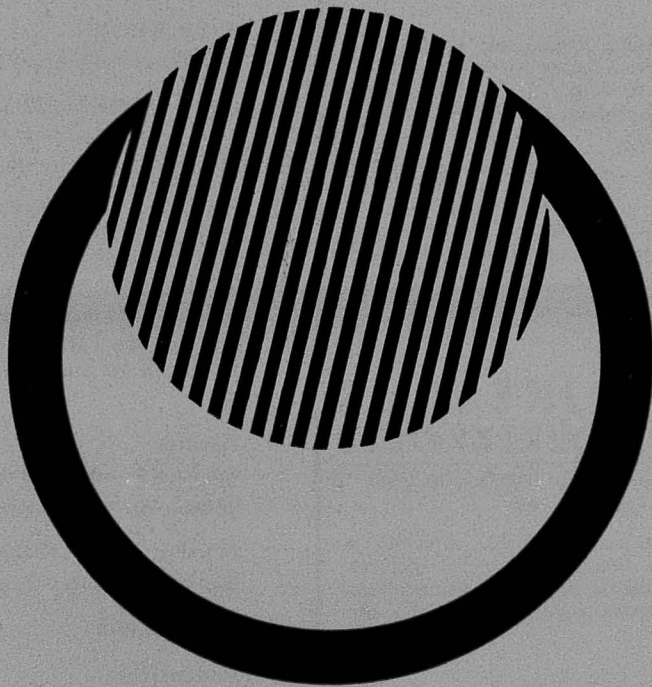

Katsaus

KULTTUURIKESKUS
KRIITTINEN KORKEAKOULU

5.1978

ANTTI-VEIKKO PERHEENTUPA: DEMOKRATIA VAATII KORKEAA TIETOISUUDEN TASOA ●
SEPPÖ LAPPALAINEN: INFLAATIOKEHITYS JA SEN SYYT ● ERKKI TILVIS: ERÄS EHDOTUS
INFLAATION JA TYÖTTÖMYYDEN TORJUMISEKSI ● JUHANI TENHUNEN: PEHMEÄ ENERGIA-
SYMPOSIUM ● REIJO WILENIUS: SNELLMAN JA YLIOPISTON PELASTAMINEN ● SVEN
KROHN: IDENTTISYYSONGELMAN KAHDET KASVOT ● OSMO KOSKELAINEN: INDIVIDUA-
LISTIT, UUDISTAJAT, MAAN HILJAISET JA ÄÄNETTÖMÄT UURASTAJAT ● HANNU LAAK-
SONEN: RUNOJA ROOMASSA KEVÄÄLLÄ 1977 ● SILMÄYKSIÄ ● KIRJAVIHJEITÄ ● KESKUS-
TELUA

Katsaus

6. (18.) vuosikerta.
Kuusi numeroa vuodessa.

Julkaisija

Kulttuurikeskus Kriittisen
Korkeakoulun kannatusyhdistys ry.

Toimisto

Väinämöisenkatu 25 A 11, 00100 Helsinki 10
ma—pe klo 9—13. P. 448 514

Toimittajat

Antti-Veikko Perheentupa, päätoimittaja
Osmo Jokinen, toimitussihteeri, puh. 90-713 212,
Hakaniemenkatu 3 A 32, 00530 Helsinki 53.

Toimitusneuvosto

Kriittisen Korkeakoulun johtokunta: Reijo Wile-
nius (pj.), Aulis Aarnio, Inkeri Airola, Oiva Keto-
nen, Seppo Matinvesi, Antti-Veikko Perheentupa,
Ville Repo, Kalevi Suomela ja Antti Tuuri.

Tilaukset vuodelle 1979

maksamalla 40 mk/vuosikerta ps-tilille 715 56-0

Irtotilatukset

4 6 mk: Suomalainen Kirjakauppa, Porthanian pa-
perikauppa, Kasvisravintola ja Suomen Luonnon-
suojelun Tuki Helsingissä.

*Osoitteenmuutokset ja jälkitilaukset toimiston
osoitteella*

KULTTUURIKESKUS KRIITTINEN KORKEAKOULU

Osoite: Väinämöisenkatu 25 A 11 00100 HELSINKI 10
Puhelin: 448 514 (ma—pe klo 9—13)

Perustettu 1968. Tarjoaa virikkeitä, yhteyksiä ja
tietoa kaikille, jotka ovat kiinnostuneita aikamme
ongelmista sekä itsensä ja yhteisönsä kehittämises-
tä. Kokeilee ja toteuttaa vapaan ja avoimen kor-
keakoulun ideaa.

Toimintamuodot

- avoimet yleisötilaisuudet
- inhimillisen kasvun seminaari
- erityiskurssit ja kutsuseminaarit
- työryhmät ja projektit
- julkaisutoiminta.

Sihteerit

Martti Tuomola (opinto- ja tutkimussihteeri), puh.
90-408 560

Merja-Riitta Ekholm (koulutussihteeri, virkava-
paa), puh. 90-6922 302

Ulla Ruottinen (toimistosihteeri), puh. 90-448 514

Taavi Kassila (tiedotussihteeri), puh. 90-448 514

Kulttuurikeskus Kriittisen Korkeakoulun kannatus-
yhdistys ry:n jäseneksi voi liittyä maksamalla jäsen-
maksun 15 mk/vuosi (tai ainaisjäsenmaksun 200
mk) ps-tilille 1683 71-4.

5 • 78 sisältö

- 3 ANTTI-VEIKKO PERHEENTUPA
Demokratia vaatii korkeaa tietoisuuden
tasoa
- 4 SEPPO LAPPALAINEN
Inflaatiokehitys ja sen syyt
- 6 ERKKI TILVIS
Eräs ehdotus inflaation ja työttömyyden
torjumiseksi
- 10 JUHANI TENHUNEN
Pehmeä energia-symposium
- 15 REIJO WILENIUS
Snellman ja yliopiston pelastaminen
- 16 SVEN KROHN
Identtisyysoingelman kahdet kasvot
- 19 OSMO KOSKELAINEN
Individualistit, uudistajat, maan hiljaiset
ja äänettömät uurastajat
- 22 HANNU LAAKSONEN
Runoja Roomassa keväällä 1977
- 23 **Silmäyksiä**
Suomalaista kuvailmaisua tutkimassa
Mitäpä, jos Liinamaa . . .
Sairaanhoito muiden ongelmien roska-
kori
- 24 **Kirjoja**
MARKKU AF HEURLIN
Johdatusta astroteologiaan

HANNU NIKLANDER
Sankari vastoin tahtoaan
- 25 **Kirjavihjeitä**
- 27 **Keskustelua**
SEPPO MATINVESI
Funktionaalinen vallanjako orastaa
hallintoteorioissa

PAULI SAUKKONEN
Teknokraattis-poliittisen eliitin vallan
hajauttaminen

OIVA KETONEN
Luontaistuotteiden myynti

ISSN 0022-9458

Forssan Kirjapaino Oy • Forssa 1978

DEMOKRATIA VAATII KORKEAA TIETOISUUDEN TASOA

Demokratia toimii aina ihmisen hyväksi, jos sitä toteutetaan oikein. Tällainen usko tuntuu olevan yleinen, kritiikittä omaksuttu. Se johtaa helposti huolettomuuteen siitä, millaisia me ihmiset olemme demokratian toteuttajina, millaisin asentein me toimimme. Vain oikeat pelisäännöt ovat tärkeitä.

Mitä demokratian oikean toteutumisen pitäisi tarkoittaa nykyisessä tilanteessa? Monet ovat valmiita jakamaan huolen siitä, ettei demokraattinen päätöksenteko kykene sellaisiin vaikeisiin ratkaisuihin, joita kehityksen ohjaaminen edellyttäisi. Ovatko siis pelin säännöt väärät vai eikö niitä kyetä noudattamaan?

Mikään järjestelmä ei sinänsä ole arvo. Järjestelmään ei ilman muuta sisälly mitään moraalialia, joka auttaisi ihmisiä hyvän toteuttamisessa. Toteutuakseen demokratia vaatii kansalta ja sen johtajilta riittävää moraalista tasoa. Vain muotona demokratia ei voi säilyä.

On olemassa ilmeinen vaara, että nykyinen sukupolvi kokee demokratian liian itsestään selvänä asiana. Taakse jääneinä vauraina aikoina oli helppo unohtaa, miten vaativa hallitsemistapa demokratia on: Ei tarvittu kielitämyksiä eikä vaikeita valintoja. Päätöksiksi riitti toiveiden asettaminen jonkinlaiseen jonoon. Näiden aikojen perintönä ollaan tilanteessa, jossa demokratia toteutuu pikemminkin joukkotunteiden kuin harkiten ja vastuullisesti asetettujen tavoitteiden pohjalta.

Hallitsemattomat tunteet ovat vaarallisia. Joukkotunteet eivät ole yksilöllisiä vaarattomampia, pikemminkin päin vastoin. Siksi tunteiden pohjalta toteutuvaa demokratiaa on syytä pelätä samalla tavoin kuin vaihtelevien mielialojen varassa toimivaa itsevaltaista hallitsijaa.

Näyttää siltä, että kaikki yksilöissä toteutuvat tunne-elämän vääristymät voivat toteutua myös joukkojen ja organisaatioiden tasolla. Esimerkkejä pakkomielleisistä tai vaikka-

pa vainoharhaisista yhteisöistä on historiasta helppo löytää. Ei myöskään puhe luonnevikaisesta demokratiasta ole pelkkää sanaleikkiä. Samoin kuin yksilöiden kohdalla tämä merkitsee lähinnä sitä, että järjestelmältä puuttuu pitkäjännitteinen, ailahtelevia tunteita hallitseva tietoinen tahto.

Puhuessaan moraalifilosofiasta Kriittisen Korkeakoulun moraalija yhteiskunta-sarjan avaustilaisuudessa professori Juhani Pietarinen totesi Spinozan ajatusten pohjalta, että politiikan tehtävänä on pyrkiä lisäämään ihmisten tietoisuutta. Demokratian toteutumisesta ajatellen tämä on erittäin tärkeä ja ajankohtainen periaate. Kansanvalta voi johtaa hyvään tulokseen vain, jos valtaa käyttävä kansa toimii riittävän tietoisuuden varassa. Tämä tarkoittaa sitä, että on olemassa vahvoja pyrkimyksiä nähdä yli hetkellisten ja ryhmäkohtaisten pyyteiden sekä, mikä todella on yhteinen hyvä.

Pyrkiikö tämän päivän suomalainen politiikka kansalaisten tietoisuudentason kohottamiseen? Myönteiseen vastaukseen tuskin löytyy perusteita. Vallitseva pyrkimys on sitoa mahdollisimman monet ihmiset varhaislapsuudesta eläkeikään mahdollisimman kiinteästi ja ehdottomasti omaan poliittiseen ryhmäänsä. Sitoutumisen suosiminen on rajoittamassa vapaata keskustelua ja itsenäistä mielipiteen muodostusta jopa kulttuurin kentässä. Tunteisiin vetoava mainonta on täysin hyväksytty poliittisen vaikuttamisen väline.

Tietoisuus on aina yksilöllistä. Vain yksilö ajattelee, ei koskaan joukko. Ihmisten koostaminen kaikessa yhdessä toimiviksi samankielisiksi joukoiksi on vaarallista, ajattelua sammuttavaa toimintaa.

Demokratian säilyminen edellyttää, että yksilölliselle ajattelulle tehdään tilaa.

Antti-Veikko Perheentupa

INFLAATIOKEHITYS JA SEN SYYT

Inflaatio eli hintojen nousu nopeutui markkinatalousmaissa 1960-luvun loppupuoliskolla. Muutaman rauhallisen vuoden jälkeen inflaatiovauhti hypähti vuosina 1973—1975 eri maissa noin 2—4-kertaiseksi 1960-luvun tasoon verrattuna. Vaikka inflaatio onkin em. vuosista lähtien hidastunut selvästi, on se tänä vuonna OECD-maissa edelleenkin lähes kaksinkertainen 1960-luvun tilanteeseen verrattuna.

Inflaatio on kansainvälinen ilmiö. Vaikka jotkut maat ovatkin pystyneet pitämään hintatasonsa suhteellisen vakaana — esimerkiksi mainittakoon Sveitsi ja Saksan Liittotasavalta — on samansuuntainen kehitys ollut havaittavissa kaikissa markkinatalousmaissa. Inflaatiovauhdissa on toisaalta suuria eroja eri maiden välillä. Esimerkiksi vuonna 1978 Sveitsissä kuluttajahintojen nousun arvioidaan olevan noin 1 %, kun taas Islannissa vastaava luku on 40 %.

Kansainvälinen inflaatio ja sen syyt

Kansainvälisessä taloudellisessa ympäristössä tapahtuneet rakenteelliset muutokset ovat olleet keskeisiä inflaatioalttiutta lisääviä tekijöitä. Ensimmäisenä voidaan mainita monikansallisten yritysten toiminnan laajeneminen ja niiden harjoittama monopolistinen hinnoittelu. Toiseksi, kaupparyhmittymien synty, kansainvälisen työnjaon laajeneminen ja syveneminen, ulkomaankaupan laajeneminen sekä tämän seurauksena tapahtunut kansantalouksien kasvanut avoimuus on lisännyt kunkin maan riippuvuutta muiden maiden inflaatiokehityksestä.

Kolmantena tekijänä voidaan mainita kansainvälisen likviditeetin voimakas lisäys, jota on tukenut kansainvälisten pääomamarkkinoiden laajentuminen. Rahamäärän ylenmääräinen lisäys on luonut edellytykset inflaation etenemiselle. Neljäntenä tekijänä on raaka-ainemonoliin, kuten OPEC-maiden, syntyminen, mikä on johtanut raaka-aineiden tarjonnan säätelyyn sekä hintojen nousuun. Lopuksi kiinteiden valuuttakurssien järjes-

telmän romuttuminen, kurssikeinottelu ja epävarmuus valuuttojen arvon kehittymisestä on pakottanut yrittäjät panemaan tuotteiden hintoihin valuuttakurssilisää.

Ylivoimaisesti tärkein kansainvälinen maksuväline on Yhdysvaltojen dollari. Dollari määrän voimakas kasvu 1960- ja 1970-lukujen vaihteessa lisäsi kansainvälistä likviditeettiä ja tätä kautta inflaatiota. Joskus on ironisesti sanottu, että Yhdysvallat rahoittivat sodan köyhyyttä ja vietnamilaisia vastaan setelimmillä pyörittämällä. Molemmat sodat hävittiin ja samalla romutettiin kansainvälinen valuuttajärjestelmä. Dollarivirta Eurooppaan ja Japaniin horjutti luottamusta dollarin arvoon ja lopetti kiinteisiin valuuttakursseihin perustuvan järjestelmän edellä esitettyin seurauksin.

Keskeinen inflaatiota aiheuttanut tekijä 1970-luvun alkupuoliskolla on öljyn ja muiden raaka-ainehintojen jyrkkä nousu, joka lisäsi teollisuustuotteiden tuotantokustannuksia ja hintoja. Raaka-aineiden suhteelliset hinnat olivat olleet laskevia 1950-luvun alkupuoliskolta lähtien. Taustatekijänä tälle on ollut kansainvälisen tulonjakotaistelun voimistuminen.

Vuosina 1972—1973 maailmassa vallitsi kysyntäinflaatio, jota rahamäärän kasvu edesauttoi. Tavaroiden kysyntä ylitti tarjotun tavaramäärän, jolloin seurauksena oli hintojen nousu. Tuotantokapasiteetti oli täyskäytössä. Tuotantoa ei voitu laajentaa ilman investointitoimintaa, mikä puolestaan vaatii pitempikaista valmistelu- ja rakennustyötä. Kysyntäinflaation sekä raaka-aineiden hintojen nousun seurauksena tapahtuneen kustannusinflaation johdosta työntekijät vaativat palkkakompensatiota hintojen nousun vuoksi. Tämä nosti edelleen tuotantokustannuksia ja johti kustannusinflaatiovaiheeseen vuosina 1975—1978.

Vuosina 1974—1975 harjoitettiin useissa maissa erittäin kovaa inflaation torjuntapolitiikkaa. Raha- ja finanssipolitiikan avulla painettiin kysyntää alas luomalla tietoisesti työttömyyttä. Työttömyyden kasvu vähensi työntekijöiden palkankorotuksia ja muita

kustannusten nousuja, mikä hidasti hintojen nousua.

Lähivuosina kansainvälinen inflaatio jatkuneee arvioiden mukaan noin 7 % vuodessa, eli huomattavasti nopeampana kuin 1960-luvulla. Inflaatiota lisäävät rakenteelliset tekijät ovat edelleen voimassa. Samoin tulonjakotaistelu raaka-aineiden omistajien ja raaka-aineköyhien maiden välillä jatkuu, mikä pitää inflaatiopaineet voimassa. Eri maissa palkankorotusvaatimukset ovat huomattavat. Työntekijät eivät luonnollisestikaan luovu osuudestaan tuotannon kasvuun.

Suomen inflaatio 1970-luvulla

Kansainvälinen inflaatio siirtyy Suomeen ennen kaikkea vienti- ja tuontihintojen välityksellä. Öljyn ja muiden ulkomailta tuotavien raaka-aineiden hintojen nousu lisää tuotantokustannuksia Suomessa sekä pakottaa yrittäjät nostamaan hintojaan. Suomen vientituotteiden, erityisesti puunjalosteiden hintojen nousu lisää vientiteollisuuden voittoja sekä johtaa kotimaiseen kysyntäinflaatiokehitykseen (tähän palataan myöhemmin). Myös suuri ulkomaisen velan otto lisää rahoituksen tarjontaa kotimaassa ja voi johtaa inflaatiovauhdin kasvuun.

Vuosien 1972—1974 kysyntäinflaatio

Vuoden 1972 lopussa maamme hintakilpailukyky oli erittäin hyvä. Yritykset eivät erinomaisen likviditeettitilanteen vallitessa tämän vuoksi välittäneet suurestikaan kustannusten hillinnästä. Maksettiin mitä joku pyysi ja vähän enemmänkin. Kilpailukyky oli noussut vuoden 1967 suuren devalvaation, tätä seuranneen vakautuskauden sekä vuosina 1971—1972 suoritettujen ns. piilodevalvaatioiden seurauksena. Edelleen on muistettava, että vuosina 1972—1973 Suomen rahapolitiikka oli erittäin löysä, koska rahapolitiikan avulla haluttiin kaikilla keinoin tukea taloudellista kasvua. Suomen Pankki salli runsaan ulkomaisen velanoton, johon liittyi myös suotuisa kotimainen talletuskehitys. Nämä tekijät aiheuttivat yhdessä sen, että luotonsaanti oli helppoa.

Rahamarkkinoiden löysyys näkyi ensimmäisenä asuntojen, tonttimaan ja metsäomaisuuden hintojen jyrkkänä nousuna, mikä loi odotukset inflaation jatkumisesta. Yritysten

hinnoittelu, palkansaaajien vaatimukset ja julkisen vallan toimet perustuivat siihen, että inflaatio tulee jatkumaan.

Rahoitustekijöiden liikkeelle sysäämän inflaatiokehityksen rinnalle tuli vuosina 1973 ja 1974 puunjalosteiden maailmanmarkkinahintojen voimakkaan nousun aiheuttama uusi inflaatiосысäys. Kun vientituotteiden hintojen nousu lisäsi vientiteollisuuden voittoja, metsätulot kasvoivat jyrkästi ja vientivoittoja saaneilla aloilla myös palkkaliukumien olivat suuret. Tulopoliittiset sopimukset osoittautuivat em. aloilla arvottomiksi, mikä herätti katkeruutta sekä lisäsi kompensatiovaatimuksia liukumista osattomiksi jääneillä aloilla. Inflaation hillitsemiseksi olisi Suomen markan arvoa pitänyt nostaa, eli markka olisi pitänyt revalvoida, sekä leikata vientivoittoja vientimaksujen avulla, jolloin olisi estetty voittojen inflatorinen leviäminen muuhun kansantalouteen.

Ajautuminen kustannuskriisiin vuosina 1975—1976

Nopea voittokehitys johti vuosina 1974—1975 yritysten investointien voimakkaaseen kasvuun sekä liikkaparasiteetin luomiseen, joka nyt laman olosuhteissa makaa huomattavassa osin käyttämättömänä. Vuonna 1975 kansainvälinen kysyntä romahti, koska inflaatiokehitys pyrittiin suurissa maissa saamaan nopeasti hallintaan. Suomen vientikysyntä laski keskimääräistä enemmän, koska päävientituotteiden hinnat olivat kivunneet korkealle. Jos hinnat nousevat, kysyntä yleensä laskee. Suomen viennin rakenne on myös sellainen, että vientikysyntä heilahtelee voimakkaammin kuin ostajamaiden tulonmuodostus.

Vientikysynnän alentumisesta huolimatta kotimainen kysyntä säilyi vielä vuonna 1975 suhteellisen korkeana. Palkkakustannukset jatkoivat nousuaan erityisesti aikaisempina vuosina palkkaliukumista osattomiksi jääneillä aloilla. Tuloveroprogression kasvu söi nimellispalkkojen korotukset. Palkankorotukset mitoitettiin etukäteen korkeiksi, mikä edelleen lisäsi kustannuspainetta. Yritysten hintakilpailukyky aleni voimakkaasti, voitot supistuivat ja tulonjako muuttui palkkojen hyväksi. Vuonna 1975 kuluttajahinnat nousivat edelliseen vuoteen verrattuna noin 18 %.

Vuonna 1976 olivat inflaatiopaineet työ-

ERÄS EHDOTUS INFLAATION JA TYÖTTÖMYYDEN TORJUMISEKSI

Hallituksen budjettiehdotus ensi vuodelle (1979) on valmistunut. Se on 16 % suurempi kuin tämän vuoden budjetti. Joidenkin mielestä sillä on inflaatiota edistävä vaikutus.

Alustus KKK:ssa 3. 10. 1978

Leppänen . . .

markkinoilla jo huomattavasti vähentyneet, mutta valtiontalouden onneton toiminta oli ratkaisevin tekijä inflaatiokehityksessä. Veroja ja julkisia maksuja korotettiin voimakkaasti niin, että kansantalouden veroaste nousi 4 prosenttiyksikköä. Inflaation lisäksi veroasteen nousu syvensi lamaa ja lisäsi työttömyyttä.

Kustannuspainetta vuosina 1976—1978 nosti myös se, että voimakkaan investointitoiminnan seurauksena oli rakennettu runsaasti uutta tuotantokoneistoa. Juuri kun se oli saatu rakennetuksi, kysyntä supistui jyrkästi. Korot, kuolelutukset ja palkkakustannukset oli maksettava supistuneesta tulomuodostuksesta. Kustannukset tuotettua tavaraa kohti nousivat, kun tuotantokoneiston käyttöaste oli alhainen.

Kivulias sopeutus vuosina 1977—1978

Vuodet 1977—1978 olivat vaikeaa sopeutusaikaa. Vuodesta 1975 lähtien rahapolitiikkaa oli kiristetty asteittain varsin voimakkaasti. Samoin finanssipolitiikka vuonna 1976 oli erittäin kireää. Kysyntä kotimaassa laski jyrkästi, minkä seurauksena työttömyys on noussut vuoden 1976 loppupuolelta lähtien voimakkaasti.

Suuri maksutasealijäämä on muuttunut maksutaseen ylijäämäksi samoin kuin hintojen nousu on vuoden 1976 puolivälistä lähtien supistunut jyrkästi. Vuonna 1978 kuluttajahintojen arvioidaan olevan noin 7.5 % korkeammalla tasolla kuin edellisenä vuonna. Yritysten kilpailukyyn parantamiseksi on vuosina 1977—1978 Suomen markka devalvoitu kolme kertaa sekä parannettu kilpailu-

kykyä maltillisilla tulopoliittisilla sopimuksilla. Kilpailukykyä on myös parannettu vähentämällä työvoimaa ja soveltamalla lyhennettyä työviikkoa.

Se ei siis selvästi taistele inflaatiota vastaan. Miksi ei? Siksi, että Suomi, niinkuin melkein kaikki läntisen markkintalousalueen maat, on joutunut inflaatiokierteeseen. Mitä tämä sanonta 'inflaatiokierteeseen' käytännössä merkitsee? Sitä, ettei Suomen velkaantunut val-

Vuosina 1976—1978 inflaatio on Suomessa saatu alapuolelle kilpailijamaiden tason, mutta hinta on työttömyyden lisääntymisen muodossa ollut kova. Mielestäni liian kova.

Lähi vuosien hintakehitys

Elpyminen lamasta on ollut melko kivulias. Korkea työttömyys jatkunee maassamme useita vuosia. Tuotantokoneiston käyttöaste on vuoden 1979 alussa vielä alhainen, minkä vuoksi investointitoiminta tuskin lähtee liikkeelle. Yritysten hintakilpailukyky on hyvä, samoin kuin rahoitusmarkkinat ovat suhteellisen keveät. Kansantaloudessa alkaa tällä hetkellä olla liikaa likviditeettiä. Kun tälle rahalle ei löydetä tuottavia reaalitaloudellisia kohteita — investoinnit koneisiin ja rakennuksiin eivät näytä kannattavilta — käytetään raha keinotteluun. Asuntojen hinnat saattavat nousta. Samoin löysää rahaa käytetään metsä- ja tonttimaan hankintoihin, jolloin niiden hinnat nousevat.

Kannattavilla ventialoilla palkkaliukumat saattavat olla huomattavia, jotka lisäävät edelleen muilta aloilta tulevaa kompensatiopainetta. Lähi vuosina maassamme palkkapolitiikka lienee kuitenkin melko maltillista. Tältä taholta on tuskin tulossa suuria inflaatiiosäyksiä. Vuosina 1979—1981 maamme inflaatiokehitys tulee olemaan kansainvälistä keskitasoa, eli noin 7 % vuodessa. Inflaatio ei ole lähi vuosina tärkein ongelmamme. Ylivoimaisesti vaikein tehtävämme on työttömyyden alentaminen. Se vaatii kaikki ponnistelumme. □

tiotalous eikä sen ylivelkaantunut talouselämä ylimalkaan oikein tule toimeen ilman inflaation jatkumista. Miten tähän pisteeseen on tultu?

Inflaation käyttö ja siihen turvautuminen on kuin jonkin piristävän huumeen, kuin esimerkiksi morfiinin käyttö: Kun sitä ensin kokeilee, se virkistää ja antaa voiman ja rohkeuden tunteen ja sen houkutukset ja lupaukset ovat vahvat ja moninaiset.

Inflaatio aluksi houkuttelee ja narraa, myöhemmin pakottaa melkein koko talouselämän erräänlaiseen uhkapeliin: taloussuunnitteluun, joka perustuu velkapääoman jatkuvaan hankkimiseen ja uskoon inflaation jatkumisesta. Se pakottaa turvautumaan yhä lisääntyvässä määrin inflaatioon. Useat maat luisuvat tällöin niin syvälle vaikeuksiin, että niiden ylivelkaantunut vientiteollisuus ei pysty kilpailemaan maailman vientimarkkinoilla. Seurauksina ovat pakkolomautukset, työttömyys, lakkoilut ja rauhattomuudet kuten Suomessa. Suomen koko tehdasteollisuuden keskimääräinen velkaantumiaste oli Teollisuuden keskusliiton antamien tietojen mukaan 22. 9. 1978 lähes 80 %, tarkemmin sanottuna 78,6 %. Kuinka Suomen teollisuuden kävisi, jos inflaatio yht'äkkiä loppuisi, eikä enää ottaisiakaan osaa velkojen hoitoon? Huonosti. Inflaation jatkumisesta on ilmeisesti tullut Suomen teollisuudelle elinehto.

Väitetään: Inflaatiota on aina ollut ja tulee aina olemaan. Se kuuluu länsimaiseen markkinatalouteen ja demokratiaan. Ei sitä voi eikä sitä pidäkään lopettaa.

Väitän vastaan: Inflaatio on talouselämän sairaus, valitettava sairaus. Ei sitä tee oikeutetuksi se, että se on yleinen sairaus. Vaikka sitä ei voisikaan lopettaa, voi sen mahtia heikentää ja sen valitettavia seurauksia vähentää taistelemalla sitä vastaan.

Väitän edelleen: Jokainen maa, jolla on riittävästi henkistä ja moraalista voimaa, voi vapauttaa itsensä inflaation pakkopaidasta, jopa käyttäen kansainvälistä inflaatiota oman talouselämänsä kohentamiseen.

Miksi väitän, että inflaatio on talouselämän sairaus?

Siksi että talouselämä on silloin terve, jos se luo yhteiskunnalle lisää käyttöarvoja ja uusia käyttöarvoja ilman, että se samanaikaisesti sillä aiheuttaa menetyksiä tai kärsimyksiä tai molempia jollekin yhteiskuntaportaalleen.

Käyttöarvojen summa kasvaa vain tuotta-

valla työllä, joko henkisellä tai aineellisella. Näiden käyttöarvojen vaihtaessa omistajaa arvojen määrä ei yleensä muutu tai muuttuu varsin vähän. Täten, jos käyttöarvot vaihtavat omistajaa ja jos vaihdannassa näistä omistajista toinen omistaja menettää, niin silloin toinen vastaavasti hyötyy. Inflaatiossa tapahtuu juuri näin. Siinä palkansaaajat ja piensäästäjät menettävät hintojen kohotessa ennen palkkojen nousua ja inflaation syödessä piensäästäjien säästöt, jotka eivät ole realipääomaan kiinnitettyjä, ja, koska inflaatio ei sinänsä luo uusia arvoja, niin joidenkin on pakko hyötyä inflaatiosta. Ketkä hyötyvät? Yleensä realipääomien omistajat, joilla lisäksi on velkaa, voivat hyötyä. Nykyaikana näitä edunsaajia ovat lähinnä länsimaiden velkaantuneet valtiotaloudet ja niiden velkaantunut talouselämä ylimalkaan, mutta ennen kaikkea vapaa kansainvälinen suurpääoma, joka voi parhaiten sijoittaa realipääoman ostonsa siihen paikkaan ja siihen hetkeen, mikä kulloinkin antaa parhaan tuloksen.

Näin ollen inflaatio on talouselämän sairaus, jossa syyttömät, nimittäin palkansaaajat, joutuvat kestämaan tämän sairauden jokapäiväiset kivut ja tuskat, jatkuvat hintojen ja maksujen korotukset ja jossa sairauskulut jäävät loppujen lopuksi näiden syyttömien palkansaaajien ja pikkusäästäjien maksettaviksi. Ei ihme, että inflaation jatkuminen aiheuttaa katkeruutta, palkkarintamien kiristymistä, työtaisteluja ja valtiovaltaan kohdistuvaa arvostelua. Mutta — inflaatio jatkuu ja rikkaiden ja köyhien välinen taloudellinen kuilu syvenee yhä.

Miksi inflaatiota ei lopeteta?

Miksi sitten inflaatiota ei oleellisesti vähennetä tai kokonaan lopeteta?

Koska maailman rahataloudessa ei yleensä toteudu mikään, mikä sotii suurpääoman etuja vastaan. Inflaatio on suurpääoman ehkä edullisin ja vaivattomin ansaitsemistapa, joten inflaation oleellinen vähentäminen tai lopettaminen sotisi suurpääoman etuja vastaan ja siksi se ei tapahdu. On hyvin vähän todennäköistä, että ihmiskunta olisi jo nyt niin kypsä, että tällainen inflaation oleellinen vähentäminen ainakaan lähitulevaisuudessa aikaansaataisiin neuvottelujen avulla.

Sen tähden, ihmiskunnan henkistä kypsyy-

mistä odoteltaessa, pitäisi, edes teoriassa, löytää ja osoittaa tie, jota seuraten jokainen kansa, niin pieni kuin suurikin, jolla on riittävästi henkistä ja moraalista voimaa, voisi, jos niin haluaa, omien henkisten, moraalisten ja aineellisten voimiensa avulla irtautua kansainvälisestä inflaatiosta ilman, että inflaation jatkumista puolustavien voimien suuri mahti pystyisi sitä estämään, voisi irtautua alentamatta minkään yhteiskuntaportaansa elintasoja ja kuitenkin voisi selviytyä kansainvälisessä myyntikilpailussa paremmin kuin ympärillä olevat kilpakumppanit, jotka eivät halua irtautua inflaatiosta.

Jos yksi maa pystyisi täten, teoreettista ratkaisua noudattaen ja ratkaisulle sopivat käytännön sovellutukset etsien irtautumaan kansainvälisestä inflaatiosta, niin se antaisi muille maile uskoa mahdollisuuteen ylimalkaan irtautua inflaatiosta ja maa toisensa jälkeen alkaisi seurata sen esimerkkiä.

Ratkaisumallini

Tällaista ratkaisumallia inflaatiosta irtautumiseksi olen ehdottanut kirjoituksessani Kanavassa 6/1976: *Kansainvälinen inflaatio Suomen hyödyttäjäksi*.

Tiivistettynä tämän ratkaisumallin sisältö oli seuraava:

Kaikkiin valuuttoihin nähden vallitsee todellisuudessa kaksikurssijärjestelmä. Niin myös Suomen markkaan nähden. On näkyvä, päivittäin muihin valuuttoihin nähden noteerattu virallinen markka, ja toinen, markan realiseen todelliseen kotimaiseen ostokykyyn perustuva näkymätön markka, eli lyhyesti kotimainen markka.

Suomen irrottaminen kansainvälisestä inflaatiosta edellyttää, että Suomen kaikki kustannustekijät, niin kotimaiset kuin ulkomaisetkin, voidaan pitää markkoissamme mainittuina muuttumattomina määrätyn sovitun ajan. Millä tähän voidaan päästä? Perusedellytyksenä on, että kaikki kotimaiset kustannustekijät, kuten hinnat, palkat, verot ym. voidaan sopimusteitse pitää muuttumattomina koko sopimusajan. Ellei tähän pystytä keskinäisen kateuden, epäluuloisuuden ja ristiiriittaisuuden vuoksi, ei tätä ratkaisumallia voi käyttää. Jos taasen tähän pystytään, jää jäljelle kysymys, millä ulkomaiset kustannustekijät voidaan pitää markkoissamme mitattuna muuttumattomina määrätyn sopimusajan,

eli millä voidaan estää inflaation aiheuttama ulkomaan rahassa mitattu tuonnin kallistuminen. Ei millään. Mutta näiden ulkomaisen menojen kasvun vaikutus voidaan kumota, kompensoida. Miten? Siten, että valtio maksaa tuonnin hinnasta inflaation aiheuttaman hinnannousun osan. Mistä valtio saa rahat tähän tuonnin hinnannousun kompensoimiseen? Viennistä? Miten? Viennin tällöin saamasta ylimääräisestä voitosta. Mistä ylimääräisestä voitosta? Jos viennin tarvitsee maksaa ulkomaisista kustannustekijöistä vain ensimmäisen vuoden alkuperäinen hinta ja jos työmarkkinajärjestöjen ja valtiovallan keskinäisillä sopimuksilla hinnat, palkat, vuokrat, verot yms. pidetään toisena vuotena samoina kuin ensimmäisenä vuotena ja jos lisäksi viennin voitto yms. pidetään samana kuin ensimmäisenä vuotena, ovat viennin kaikki kustannustekijät toisena vuotena samat kuin ensimmäisenä vuotena mukaisissa mitattuina. Koska kuitenkin inflaatio on jatkunut viennin ostajamaissa ja virallinen markka on seurannut sitä, saa vienti samasta vientitavaramäärästä bruttotuottona nyt enemmän maksua markkoina kuin ensimmäisenä vuotena, saman verran enemmän, kuin mitä inflaatio on vuoden aikana jatkunut.

Jos siis esim. vienti ensimmäisenä vuotena sai bruttotuottona 1 000 milj. mk ja jos inflaatio on jatkunut esim. 8 %:n vuosivauhtia, saisi vienti toisena vuonna samasta vientimäärästä kuin ensimmäisenä vuotena bruttotuottona 1 080 milj. inflaation toisen vuoden aikana huonontamia markkoja. Jos inflaation olisi annettu toisena vuotena kallistaa myös kotimaassa hintoja, palkkoja, veroja ym. tuotantokustannuksia eli jos inflaation olisi annettu huonontaa myös kotimaista markkaa, olisivat myös kotimaiset tuotantokustannukset nousseet vuoden aikana 8 %, joten toisen vuoden koko bruttotuotto 1 080 milj. mk olisi kulunut kokonaan inflaation kohottamien tuotantokustannusten maksuun. Joten mitään ylimääräistä voittoa ei olisi jäänyt. Mutta nyt, kun kaikki viennin tuotantokustannukset toisen vuoden aikana oli pidetty — sopimuksilla ja kompensatioilla — samoina kuin ensimmäisenä vuotena, riittää tuotantokustannusten maksamiseen toisena vuotena sama markkamäärä kuin ensimmäisenä vuotena eli 1 000 milj. mk, joten viennin ei tarvitsekaan käyttää koko bruttotuottoa 1 080 milj. markkaa tuotantokustannus-

ten maksamiseen, vaan 80 milj. mk jää käyttämättä. Toisinsanoen siitä, että viennin kaikki tuotantokustannukset on pystytty pitämään toisena vuotena samoina kuin ensimmäisenä vuotena, on nyt vienti toisena vuotena saanut lahjana 80 milj. mk:n ylimääräisen voiton. Tästä ylimääräisestä voitosta maksetaan sitten toisena vuotena koko välttämättömän ja toivotun tuonnin, ja siis myös viennin ulkomaisten kustannustekijöiden, inflaatiosta johtuva hinnannousu.

Näin on saatu kumottua kansainvälisen inflaation aiheuttama hinnanousun vaikutus tuonnin ja viennin kohdalla ja täten pystytty pitämään markan kotimainen realinen ostokyky toisena vuotena samana kuin ensimmäisenä vuotena, eli kotimainen markka on saatu irroitettua kansainvälisestä inflaatiosta.

Tästä menetelmästä, jossa viennin ylimääräisellä voitolla kompensoidaan inflaatiosta johtuva tuonnin hinnannousu, olen käyttänyt nimitystä vienti-tuonti-järjestelmä.

Jos edelleen oletetaan, että kansainvälinen inflaatio jatkuu vielä kolmantena vuotena yhtä voimakkaana kuin toisena vuotena oli 8 %:n vuosivauhtia, ja jos oletetaan, että kotimainen markka pidetään vielä tämän kolmannenkin vuoden aikana irroitettuna kansainvälisestä inflaatiosta samoin kuin toisen vuoden aikana, niin kolmannen vuoden lopussa vientiteollisuus voi myydä tuotteensa 16 % halvemmalla kuin kilpailijamaiden vientiteollisuus, jos inflaatio on saanut jatkua kilpailijamaissa tavalliseen tapaan.

Miten vähentää työttömyyttä?

Mutta tämän hetken polttavin ja kiireisin ratkaisua vaativa ongelma on työttömyys.

Työttömyyttä voidaan vähentää, jos maan vientiteollisuuden kilpailukykyä vientimarkkinoilla voidaan oleellisesti lisätä. Tämän mukaisesti esitän seuraavassa ratkaisumallin, jota käyttäen voitaisiin ehkä nopeastikin vähentää työttömyyttä.

Ehdotan seuraavaa:

Ilman, että markan virallisia noteerauksia muutetaan, nostetaan markan kotimainen realinen ostokyky eli revalvoidaan kotimainen markka sovittuna määräpäivänä ja kellonlyömänä yhdellä kertaa esimerkiksi 30 %.

Mitenkä tämä tapahtuisi?

Alennettaisiin kaikki kotimaiset maksut, saatavat ja vastattavat tuona hetkenä 30 %. Tämä merkitsee käytännössä sitä, että kaikki

palkat, hinnat, eläkkeet, verot, sakot, kaikki velkasitoumukset, kuten markkamääräiset tilit, lainat, vekselit, kotimaiset obligatiot jne. leikattaisiin revalvointihetkenä 30 % pienemmiksi. Jotta keinottelua ja ostoryntäystä ei syntyisi, laskettaisiin revalvointipäivänä liikkeelle uudet rahat, setelit ja kovat rahat, jotka selvästi poikkeaisivat ulkonäöltään nykyään käytössä olevista rahoista, ja kaikille myytävänä oleville tarvikkeille ja palveluksille merkittäisiin kaksi hintaa, hinta vanhassa rahassa ja hinta uudessa rahassa siten, että uusi hinta olisi 70 % vanhasta hinnasta eli että kotimaassa 1 vanha markka olisi 0,70 uutta markkaa.

Kaikelle sille ostettavalle tai myytävälle, jonka hinta ennen tätä revalvaatiota on määrätty kysynnän ja tarjonnan lain mukaan, se määrätty revalvoinnin jälkeenkin samoin. Tämä vaihe revalvoimissa aiheuttaisi todennäköisesti keinotteluyrityksiä.

Koska virallista markkaa ei revalvoitaisi, olisi kaisissa ulkovaluutoissa 1 vanha markka = 1 uusi markka. Määrättäisiin päivä, jonka jälkeen vanha markka ei enää olisi voimassa. Siihen mennessä kaikki ostot voisi suorittaa kummalla rahalla hyvänsä ja siihen mennessä vanhat markat olisi vaihdettava uusiin. Ensimmäinen vienti revalvoimispäivänä tai sen jälkeen pankkikirjoihin ja vastaaviin olisi 30 %:n leikkausvienti. Sen jälkeen kaikki viennit kirjoihin suoritettaisiin vain uusissa markoissa.

Tällaisella kotimaisen markan revalvoimilla ei olisi inflaatorista vaikutusta, mutta se ei myöskään lopettaisi inflaatiota, vaan inflaatio jatkuisi kuten ennenkin. Näin ollen inflaatio maksaisi edelleenkin, kaikkien velallisten toivomusten mukaisesti, osan heidän velkojensa koroista ja kuoletuksista.

Jos Suomi haluaisi päästä kokonaan vapaaksi inflaatiosta, pääsisi se siihen ottamalla tässä nyt esitetyn kotimaisen revalvoinnin lisäksi käyttöön silloin tällöin tapahtuvan virallisen markan revalvoinnin, joka vastaisi kansainvälisen inflaation siihen astista edistymistä ja kumoaisi täten sen vaikutuksen markkaan, tai — ottamalla käyttöön edellä lyhykäisestii selostamani vienti-tuonti-järjestelmän.

Kotimaisen markan revalvoinnin *positiivisia* seurauksia:

1. Suurin ja tärkein etu olisi se, että koti-

PEHMEÄ ENERGIA-SYMPOSIUM

Jatkona kevään pehmeän teknologian symposiumille KKK, Pehmeän teknologian seura ja Suomen ympäristönsuojelujärjestöjen energiaviikkotoimikunta järjestivät 15. 10. yhteispohjoismaisen energiaviikon jatkeeksi Pehmeä energia-symposiumin. Pehmeä energiatuotantohan on vuoden puhutuimpia teemoja kiitos Amory B. Lovinsin teoksen "Soft Energy Paths", jonka Olli Tammilehto arvosteli Katsauksessa 2/78. Ohessa dipl.ins. Juhani Tenhusen poimintoja symposiumista.

Energiatuotannon etiikka

Dos. Pekka Suominen Jyväskylän yliopiston fysiikan laitokselta totesi ydinvoimayhtiöiden tiedotusmoraalin olevan maassamme varsin alhaisen. Yksinkertaisin fysikaalisin laskuin voidaan osoittaa jopa 100.000-kertaisia eroja IVO:n ja TVO:n jätteenkäsittelyraportin ja todellisen vaarallisuuden välillä (alfasäteilyjen vertailu 600 vuoden kuluttua: käytetty polttoaine ei ole suinkaan 10, kuten Insinööriutisten 36/78 (8.9.) sivulla 9 oleva kuva antaa osoittaa, vaan miljoona kertaa vaarallisempaa! Ydinjätteen jälleenkäsittely ei ratkaise mitään — päinvastoin: käsitellystä jättestähän voidaan valmistaa ydinpommeja tai hyötää lisää plutoniumia. Toinen todella myrkyllinen transuraani on amerikum, jota on varastoitava 10.000 vuotta siinä osassa ydinjätettä, josta plutonium on poistettu.

Lauhdeydinvoimaloiden energiatehosta menee vain kolmannes käyttöömmee; loppu 2/3 lämmittää meriä (pahentaen kelirikkoa ja lisäten roskakaloja). Kun vuonna 1965 meriin johdettiin voimalaenergiaa vain 1 TWh, vastaava määrä on vuonna 1985 arviolta 50 TWh! Jos tätä meren lämmitystehon nostoa ei oteta huomioon energiasuunnitelmissa, energiankulutuksemme ei kasva juuri lainkaan. Edullisempaa olisi käyttää dieselgeneraattoreita, joiden tuottama hukkalämpö voi helposti lämmittää veden. Energiayhtiöillemme onkin syytä asennemuutokseen: itsensä takia kasvajista olisi tultava palvelulaitoksia.

Maat.metsät. yo Timo Assmuth luetteli energiatuotannon eettisiä arviointiperusteita:

- 1) *käytetäänkö uusiutuvia vai uusiutumattomia energiavaroja* (jatkuva vai lyhytnäköistä)
- 2) *kansojen riistävyys* (vaikutus koko maapallolla)
- 3) *jaetaanko energiavarat oikeudenmukaisesti*
- 4) *onko energiatuotanto pieni- vai suurimuotoista* (riippuu yhteiskunnallisesta tilanteesta ja yhteiskuntarakenteesta; pienen hallinta on helpompaa, kun taas suuret yksiköt ovat usein kannattavampia)
- 5) *puhtaus* (ydinvoimalla haittoina ympäristövaikutukset, pehmeillä maisemakuvan huononeminen)
- 6) *käytettävän teknologian laatu* (pehmeä-kova).

Pitkän tähtäyksen energiasuunnittelu

Kauppa- ja teollisuusministeriön energiaosaston erikoistutkija, tekn.tri Seppo Hannus esitteli "Energiatalouden kehitysnäkymät vuoteen 2000" -selvitystä (Kauppa- ja teollisuusministeriö, energiaosasto, sarja B: 9, 1978). Keskeisimmät energian kysyntään vaikuttavat tekijät ovat bruttokansantuotteen kasvu ja energian säästäminen, jolla tarkoitetaan taloudellisestikin kannattavaa energian käytön vähentämistä vaikuttamatta energiaa käyttävään toimintaan (esim. rakennusten lämpöeristystä ja jätelämmön talteenottoa). Suomi on nykyisin varsin riippuvainen ulkomaisista energialähteistä, varsinkin öljystä, jonka saanti tulee vaikeutumaan. Kivihiilivarat eivät lopu vielä tällä vuosisadalla. Maa-kaasun käyttöä voidaan jossain määrin lisätä.

Kotimaisista energialähteistä suurin potentiaali on vesivoimalla (rakentamiskelpoista jäljellä vajaan 6 TWh/a). Turvetta ja puuta voidaan tuottaa sen verran kuin niitä pystytään käyttämään. Rakennusten tarvitsemasta lämpöenergiasta voidaan nykytietämyksellä kattaa n. 50 % auringonsäteilyllä. Jos pienaurinkotaloja rakennettaisiin tästä lähin

25.000/a ja niiden keskimääräinen aurinko-energian käyttö olisi 7 MWh/a, niiden energiankulutus olisi vuonna 2000 3,85 TWh eli n. 1 % kokonaisenergiankulutuksesta tai 13 % nykyisestä energiankulutuksesta 60 TWh/a. Tuulen käyttö sähköenergiantuotannossa edellyttää tasaisia tuuliolosuhteita. Energiameisistä saatavalle puuhakkeelle löytyy sopivia käyttömuotoja. Mitä hitaammin energiankulutus kasvaa, sitä hitaammin kasvaneen myös muiden energialähteiden (aurinko, tuuli jne.) osuus.

Kaukonäköisessä energiatuotantovaihtoehdossa on otettava huomioon energian käytettävyys. Niinpä öljyä olisi käytettävä vain välttämättömyyksiin, maakaasun tuonti-kiintiötä olisi nostettava, teollisuuden tulisi lisätä jätteittensä käyttöä, auringon säteilyn hyväksikäyttöä voitaisiin tehostaa ja rakennusten eristystä parantaa. Tällöin öljyn osuus olisi vuonna 2000 n. 20 %, uusien energialähteiden aina 4 % (koko Suomi käyttäisi aurinkotaloja), hiilen ja ydinvoiman molempien 10 % — kotimaisten energialähteiden osuus olisi siis 50 %. Uusien teknologioiden kehittelyn ongelmia ovat kehittytyön hitaus ja kalleus: jos tarkastelun ulottuisi vuoteen 2030 asti, tilanne olisi toinen. Vuosi 2000 on niin lähellä, että pienetkin muutokset edellyttävät voimallisia toimia.

Dipl.ins. *Martti Tuomola* pitää yksipuolisia energiäkäsitteitä nykyisen energiakriisin syynä. Energia on luonnonvoimien (esim. sähkö ja lämmön) vastaavuuden mitta. Eri energiamuotojen laatueroja kuvastakoot esimerkit: eri energialajeilla lämmitettyyn 20 min kiehutettuun ja 17°C:een jäädytettyyn tislattuun veteen asetetut vehnänjyvät kasvavat eri tavoin. Itävän vehnänjyvän massa vähenee suljetussa systeemissä suhteessa kuun vaiheisiin. Biodynaamisessa viljelyssä käytettävien kaltaisten energioiden vapauttaminen luovalla toiminnalla avaisi näköaloja ja laajentaisi energiäkäsitteitä.

Arkkitehti *Ville Komi* katsoo nyky-yhteiskunnassa vallalla olevan tuhlauksen johtuvan yleensä väärästä hinnoittelusta, rakennustöiden aliarvostuksesta: tuotantoa lisätään ottamatta tuotteiden hinnoissa huomioon ympäristövaikutuksia ja yhteiskunnalle aiheutuvia kustannuksia (tutkimustarve, keskittymisen vaatima rakennemuutos, poliisivaltion ylläpito ym. maksaa, mutta ei näy ydinvoimatehtäiden tileissä). Laskutapa, jossa tulevat

jätehuoltokustannukset voidaan redusoida nykyarvohinnaksi, jossa 100 vuoden takaiset asiat eivät tunnu missään, perustuu ajateluun, että tämänhetkisellä toiminnalla voidaan saada jatkuvaa tuloa hamaan ikuisuuteen asti. Rajallisessa maailmassa ei voida arvioida rahan poikivan pankin tuottavilla sijoituksilla seuraavat 500.000 vuotta, vaikka voimmekin ajatella tulevaisuuden jätehuoltokustannusten olevan jo maksetut sillä säästöillä, jonka tänään panemme pankkiin.

Valtaosa tuhlauksesta on rakenteellista: Suomeen on rakennettu uudestaan parissakymmenessä vuodessa! Huono suunnittelu- ja päätöksentekojärjestelmä aiheuttaa rakenteellista tuhlausta eli kansantalouden voimavarojen, energian ja luonnonvarojen käyttöä tarvittavaa enemmän tietyn hyvinvoinnin saavuttamiseen, samoin yksityisten etujen mukaiset koko yhteiskunnan kannalta taloudellisesti vähemmän järkevät päätökset.

Nykyisellä teknisten ratkaisujen ja vetoomusten esittämislinjalle säästetystä energiasta säästynyt raha voi jäädä jonnekin lojumaan aiheuttaen syvenevää lamaa ja työttömyyttä tai se voidaan käyttää lisäämässä tuotantoa ja kulutusta jossain muualla. Vapautuva kysyntä voitaisiin käyttää myös luontoa rasittamattomaan ja luonnonvarojen säästävään talouskasvuun: palvelusten lisäämiseen ja tekniikan kehittämiseen siten, että samalla luonnonvarojen ja energian kulutuksella saadaan enemmän tai parempia hyödykkeitä. Yhteiskunnan ohjauksella olisi myös mahdollista siirtää säästetyt luonnonvarat pois koko maasta velkana maailman nälkäisille.

Per Kågeson on teoksessaan "Slöseriets politiska ekonomi" (Tuhlaukseen perustuva kansantalous) todennut, että öljykriisin 1973—74 aikana olisi seuraavana öljyn kulutuksen vähentämistoimenpiteenä ollut käyttöveden lämmityskielto: lapsiperheiden jääminen ilman lämmintä vettä ei häiritse talouselämää kuten energian käytön rajoittaminen tarpeettomassa ylläpidossa tuotannossa. Vuosina 1947—70 2/3 Ruotsin energiakulutuksen kasvusta ohjautui rakennemuutokseen ja vain 1/3 kouriintuntuvaan elintason nousuun! Ei ole oikein, että työvoiman käyttöä rangaistaan verotuksella — yrityksiä pitäisi rangaista verolla energiankäytöstä ja niukkojen luonnonvarojen kulutuksesta talouskasvun uudelleen suuntaamiseksi kestävään talousjärjestelmään. Voidaan vain kysyä, onko

tämä mahdollista nykyisten talouden pelisääntöjen puitteissa.

Fil.tri *Taisto Raunemaa* Helsingin yliopiston fysiikan laitokselta arvioi "Energialouden kehitysnäkymät vuoteen 2000"-selvitystä lopusta lähtien: selvitys käsittelee ympäristövaikutuksia kahdella sivulla ja päättyy toteamukseen, ettei ympäristövaikutuksia voida juuri ennakoida pitkän aikavälin selvityksessä. Elinympäristön ja eliöiden säilyminen ei siten kuulu tämän näkymämallin perustekijöihin; mieleen tulee kotitalous, joka tukehtuu jätehuollon puuttuessa. Pitkän tähtäyksen energiasuunnittelun pohjana tulisi olla ihminen, ravinnon saannin ja elinolosuhteiden turvaaminen kaikille tasapuolisesti.

Selvityksen perusvirheet ovat:

- 1) tarkastelukohteena on vain energian suur- tuotantoon tähtäävä toiminta; energiatuotannon pienimuotoistamista ei käsitellä
- 2) teollisuuskasvu oletetaan välttämättömäksi (teollisuuden osuus kansantulosta kasvaa yli 50 %:n), samoin talouskasvu (2—4 %/a)
- 3) tarkastelun ohjenuoriin kuuluu elinkeinorakenteen muuttumattomuus (suurin on 1 %:n luokkaa); tästä aiheutuvia säästöjä ei ole kuitenkaan otettu huomioon
- 4) teoksen lähteet ovat länsimaisia, vaikka energiaa ostetaan maahamme pääasiassa sosialistisista maista
- 5) esim. öljyn kohdalla ei käsitellä kaksihintajärjestelmän (kehitysmaat myyvät toisilleen halvemmalla kuin teollisuusmaille) mahdollisuutta ja sen vaikutuksia
- 6) teollisuustuotantotalouden kasvaessa yhä lisääntyvää pitkälle kehitettyjen tuotteiden sisältämää energiamäärää ei tarkastella ja
- 7) *ympäristövaikutusten poissulkeminen* (esim. 1000 MW:n sähkötehon tuottamisesta pääsee vuosittain öljystä 33 000, kivihilestä 21 000, turpeesta 4 300 ja maakaasusta 30 t rikkiä ja vastaavasti 98 % puhdistuksella 250, 5000, 4900 ja n. 0 t lentotuhkaa ilmaan käyttökertoimen ollessa 70 % ja tuotetun energiamäärän 6 TWh/a).

1000 MW:n sähkötehon tuotantoketjuissa tapahtuu vuodessa öljyllä 47, kivihilellä 975, luonnonkaasulla 25 ja ydinvoimalla (säteilyriski tarkastelun ulkopuolella) 39 onnettomuustapausta — näistä ulkomailla vastavasti 87, 99, 85 ja 44 %! Onko oikein siirtää päästö- ja onnettomuusrasitteet ulkomaille?

Nyky-Suomessa työvoima maksaa energiaa

enemmän; energiavaltaiseen tuotantoon siirtyminen lisää työttömyyttä. Energialouden tasapainoinen kehitys edellyttää investointeja työvaltaiseen, työtä antavaan ja energian käyttöä vähentävään tuotantoon.

Pienimuotoinen vesi- ja tuulivoima

Vuodesta 1970 Suomessa asunut arkkitehti *George Woolston* totesi suurten vesivoimaloiden ja patojen rakentamisen häiritsevän luontoa ja paikallisia asukkaita. Viralliset laskelmat vesivoiman käyttöpotentiaalista unohtavat usein pienvesivoimalaitokset, jotka entisissä myllyputouksissa antaisivat 250 kW:n luokkaa olevan sähkötehon. Pienvesivoima voi palvella esim. koti- ja käsityöpajateollisuutta maaseudulla.

Pienvesivoiman käyttö ei välttämättä edellytä patojen rakentamista. Kätevintä on yhdistää vesivoimatuotanto kalanviljelyyn ja lämpöpumppulämmitykseen. Pienvesivoimalat voidaan myös yhdistää taatun energiamäärän tuottamiseksi ja laitteistotarpeen vähentämiseksi.

Dipl.ins. *Lauri Lundbom* totesi tuulivoiman soveltuvan harvaan asutuille alueille tehontarpeen ollessa alle 10 kW eli viestiliikenteessä ja merenkulussa (suuremmilla tehoilla ongelmana huoltoväli, kilpailijana aurinkokenno), vapaa-ajan asunnoissa (peruslämpö ja taloussähkö) sekä asuintaloissa ja puutarhoissa (lämpöpumpun kanssa). Tuulimitausten (10 min 10 m korkeudessa) avulla saadut keskimääräiset tuulennopeudet ovat Suomessa sisämaassa 3...4, rannikoilla, suurilla sisävesistöillä ja korkeilla maastokohdilla 4...5 ja saaristossa 5...7 m/s. Suurimman energiasisällön antava mitoitustuulennopeus on 1,25...1,70 kertaa keskimääräinen tuulen nopeus roottorin sijoituskorkeudella ja rakenteellinen nopeus, jonka pohjalta lujuuslaskut tehdään, on n. 50 m/s. Tuuliroottorit voivat olla yksi- tai monilapaisia, vaaka-akselisia taikka pystyakselisia (Savonius- ja Darrieus-roottorit).

Generaattoreina voivat olla varauskäytössä ajoneuvojen laturit tai säätäjän vaativat oikosulkukone tai kestopagneettitählikone ja lämmityskäytössä vesijarru tai pyörrevirta-generaattori (sijoitus rajoitettu) taikka oikosulkukone. Myrskysuojaukseen kuuluvat epäsymmetrinen ripustus, ilmajarru, lapakulmasäätö ja pysäytysmahdollisuus. Energian va-

rastointikustannukset ovat 2...5 m³:n vesi-varaajalla 3000...5000 mk, akustolla 300...400 mk/kWh. Lisäksi tarvitaan tyynelle säälle polttomoottorigeneraattori (1000—3000 mk) tai esim. jätteitä ja roskapuuta polttava varalämmitysjärjestelmä. Viestiliikenteessä kapasiteetti on n. 14 ja asuintaloissa 2...5 vuorokautta. Vaihtovirtasähkön tarve on minimoitava. Tuulivoimalaitoksen tuotos on 10...50 % nimellistehosta.

Pekka Suominen totesi 2 kW:n tuuligeneraattoriin olevan nykyisin 5000...10.000 mk:n hintaluokassa ja säästävän vuodessa 8 000 mk. Verkkoliittännän suhteen on usein ongelmana tuuligeneraattorisähköstä maksettava alhainen hinta — voimayhtiö saattaa maksaa vain puolet myymänsä sähkön hinnasta pientuottajalle.

Öljyä korvaavat polttoaineet

Dipl.ins. Markku Jantunen Valtion teknillisen tutkimuskeskuksen poltto- ja voiteluainelaboratoriosta totesi tärkeimmän öljyntuontimaamme Neuvostoliiton muuttunevan 1980-luvulla öljyn viejästä tuojaksi ja öljyn hinnan todennäköisesti nousevan. Tällöin lie-nee järkevää korvata öljyä kotimaisten polttoaineiden (turve, puu, erilaiset jätteet) ja kotimaisista raaka-aineista tuotettujen energialosteiden (turve- ja puupuristeet, koksi, polttokaasut, metanoli jne.) avulla.

Sähköä 60 MW ja kaukolämpöä 125 MW tuottava jyrshinturvelämpövoimala on raskas-öljykäyttöistä edullisempi, samoin 30 MW turvealue-energakeskus on öljykäyttöisen kanssa kilpailukykyinen. Palaturve on nykyhinnoilla kilpailukykyinen kevyen polttoöljyn kanssa alle 500 kW lämpökeskuksissa; maatiiloilla kannattaa metsistä kerätä halkoa ja haketta. Ainakin pienturvekattiloissa voidaan polttaa myös olkia, kuoria ja jätetuuta. Kotimaisia polttoaineita käyttäen voitaisiin vuosittain korvata 7 miljoonaa öljytonnia eli kolmannes polttoaineiden kokonaiskulutuksesta; oljen energialla voitaisiin lämmittää n. 200.000 asuntoa (kaikki maatalo-asunnot). Nykyinen käyttöaste on kotimaisilla polttoainevaroilla hieman yli 50 %. Nopeakasvuisia lehtipuita voitaisiin kasvattaa polttoturvesoiden pohjilla, matalaturpeilla ym. polttoturvetuotantoon soveltumattomilla soilla sekä paketti- ym. joutopelloilla ja kosteikkopajuja vesistöjen varsilla (yht. n. 10.000

km²). Myös yhdyskuntajäte saattaa tulla kysymykseen öljyn korvaajana.

Kiinteää polttoainetta liian pienellä il-
määrällä poltettaessa saadaan generaattori-
kaasua (4...6 MJ/m³), epäsuoralla läm-
mityksellä, happipoltolla tai vesihöyryn kanssa
kuumentaa saadaan keskilämpöarvoista polt-
tokaasua (11...12 MJ/m³) ja näistä voi-
daan valmistaa synteetikaasua, tekomaakaa-
sun ja metanolin lähtöainetta, tai ne voidaan
polttaa sellaisinaan. Palaturpeesta saatava
kaasu soveltuu käytettäväksi varsinkin paik-
allisissa dieselmootoreissa. Moottoriajoneuvo-
liikenteessä bensiinin ja dieselöljyn korvaa-
jaksi soveltunevat tulevaisuudessa jyrshintur-
ve-metanoli ja kenties myös biomassametanoli,
Metanolin käytön ongelmina ovat polttoaine-
säiliön tilavuuden yli kaksinkertaistuminen
puhdasta metanolia käytettäessä haluttaessa
sama käyttösuhde, kylmäkäynnistys (leimah-
duspiste 12°C, voidaan käyttää sähkökäyn-
nistystä tai keveitä hiilivetyjä) ja bensiini-
metanoliseoksilla jopa alle 1 % vesimäärän
aiheuttama polttoaineiden erottuminen, pie-
nillä metanolisisäyksillä polttoaineseoksen kie-
huminen ennen polttoainepumppua ja nor-
maalipolttoainejärjestelmillä syövyttävyys.
Etuina ovat korkea oktaaniluku (87,4...94),
suorituskyvyn paraneminen ja jopa 50 % ale-
nemat typpioksidipäästöissä. Metanolin kil-
pailukykyisyys edellyttää öljyn hinnan nousua
n. 50 % nykyisestä.

Kaukana tulevaisuudessa on vedyn käyttö
öljyä korvaavana polttoaineena yhdessä au-
rinko- (erillislämmitys) ja ydinenergian (säh-
köntuotanto) kanssa ja nestemäisenä lento-
koneissa.

Turve- ja biomassatuotantoon on syytä
käyttää soita, jotka jo ovat ihmistoimin men-
nettäneet luonnontilansa. Turpeen hinnasta
on puolet investointi- ja puolet työku-
stannuksia. Matalaturpeisia ojitettuja soita kan-
nattaa metsittää. Heikosti maatonut pinta-
turve käytetään kasvuturpeena.

Aurinkolämmitys suoraan ja lämpöpumpulla

Dipl.ins. Timo Kalema VTT:n LVI-tek-
niikan laboratoriosta katsoo aurinkoenergian
soveltuvan parhaiten rakennusten ja käyttö-
veden lämmitykseen. Puolet Etelä- ja Keski-
Suomessa käyttöveden lämmitykseen pienta-
loissa tarvittavasta energiasta (n. 5 MWh/a)
voitaneen saada 6 m²:n aurinkoenergian ke-

raajällä ja 500 l varaajalla; jos laitteiston hankintahinta on 10 000 mk, saatava energia maksaa 20 vuoden kuoletusajalla n. 38 p/kWh, kun lämmityssähkön hinta on n. 20 p/kWh. Ruotsissa otetaan paljon aurinkokeskuslämmitykseltä. Pientaloissa, joiden lämmitystarve on n. 20 MWh/a, noin kolmannes lämpöenergiasta voidaan saada auringosta 50 m²:n keräajällä ja 1 m³:n vesivaraajalla. On myös mahdollista käyttää ilmakiertoista keräajää ja rakennuksen alapuolista kivivaraajaa: tarvittava raitis ilma voidaan ottaa keräajästä ja varaajalla voidaan lämmittää käyttövesi.

Auringon energian hintavertailuissa tulisi vertailla keskimääräisiä energian hintoja laitteistojen käyttöaikana. Tällä hetkellä päästään parhaisiin tuloksiin eristämällä ja tiivistämällä rakennukset hyvin ja käyttäen luontaisia säteilyenergian hyväksikäyttätapoja (ikkunat etelään, lämmitystehon säätö tarvetta vastaavaksi jne.). Aurinkoenergian keräys ja varaus on syytä toteuttaa riittävän yksinkertaisin ja pienin laittein.

Dipl.ins. Ralf Wikstén VTT:n LVI-tekniikan laboratoriosta kertoi lämpöpumpun käyttökokeuksista Keikyällä sijaitsevassa pientalossa. Maaperässä kiertävästä veden ja alkoholin seoksesta lämpö johdetaan lämpöpumpun höyrystimen ja lämmönvaihtimen kautta lauhduttimeen, jonka kaksoisvaipassa kiertävä lämmitysverkoston vesi lämmittää edelleen 320 l vesivaraajan käyttöveden. Pumpun väliaineen höyrystymislämpötila on -4°C ja kompressorin höyrystinteho 6,7 kW. Kokeilulla lämpöpumpulla on saavutettu lämpökertoimia 2,4...2,7 eli 59...64 % energiansäästöjä verrattuna suoraan sähkölämmitykseen. Maaperässä ei ole todettu pysyviä lämpötilamuutoksia. Tällä hetkellä lämpöpumppu on oleellisesti aktiivista aurinkoenergian keräysjärjestelmää edullisempi. Teknistä kehittelyä tarvitaan kuitenkin edelleen (vastavirtaperiaate, lämmitysjärjestelmän lämmitys lämpöpumpulla ja käyttöveden erikseen jälkilämmittimellä); sähkön nykyhinnoilla päästään Pekka Suomisen mukaan hintoihin 5 p/kWh, mutta edullisinta olisi käyttää yhdessä dieselgeneraattoria ja lämpöpumppua (ei energiahäviötä, maksavat itsensä 3...4 vuodessa), jotka lämmitävät meitä 7 kertaa ydinsähköä taloudelli-

semmin! Dieselgeneraattorihan toimii myös kotimaisilla energialasteilla.

Matalaenergiatalot

George Woolston määritteli matalaenergiatalon taloksi, joka on rakennettu energiaa säästään uusiutuvien energialähtein ja raaka-ainein. Tällainen talo saattaa olla *aurinkotalo* (auringon säteily lämmittää ilman ja käyttöveden), *ekotalo* (lisänä luonnollinen veden ja jätteiden kierrätys), *autonominen* (täysin oman energian ja puutarhan avulla suurelta osin myös ruoan varassa) tai *autarkkinen* eli taloudellisesti omavarainen (talossa on mahdollista täyttää kaikki asukkaiden fyysiset tarpeet). Samat periaatteet voidaan toteuttaa myös mahdollisissa vaihtoehtoyhdyskunnissa. Aurinkotaloilla voidaan vähentää tai eliminoida kalliiden ja saastuttavien fossiilisten polttoaineiden käyttöä ja ekotaloilla lisäksi maaperää ja vesistöjä saastuttavien jätteiden kalliita keräilyverkostoja ja käsittelylaitoksia. Autonomisissa ja autarkkisissa taloissa asuvien oletetaan haluavan säädellä omia asuinolosuhteitaan ja tuottaa oma ruokansa; niitä voidaan myös rakentaa lähes mihin tahansa.

Matalaenergiatalojen tulisi olla ympäristö- ja ihmisystävällisten yhteiskuntien malleja. Niissä asujien olisi oltava luonnon luotseja eikä loisia. Matalaenergiatalo tarjoaisi ainakin osittaisen vaihtoehdon vieroittavalle työlle ja työttömyydelle. Yksi elävä ja toimiva koetalo tuo esille ekologisen elämäntavan paljon tehokkaammin kuin mikään teoreettinen tutkimus.

Pehmeän tai kovan energiatien valinta riippuu suuresti energian hinnasta ja asenteista; joka tapauksessa aurinko paistaa, tuuli tui-vertaa ja me lämmitämme itse ympäristöämme. *Gunnar Rothin* mielestä myös kaupungeissa olisi mahdollista siirtyä laajamittaiseen tuuli- ja aurinkoenergian käyttöön: aurinkopanelit voidaan kiinnittää myös kivitalojen seinisiin. Nerokkaimmat energiansäästöratkaisut ovat usein yksinkertaisimpia ja halvimpia.

Korjaus Katsaukseen 3/78 s. 22: biokaasun lämpöarvo on n. 25 MJ/m³ eikä 2,5 GJ/m³.

SNELLMAN JA YLIOPISTON PELASTAMINEN

Ajattelun kehitys kulkee osittain aaltoliikkeen tavoin. Jonkin ajattelijan työ saattaa pitkäksi aikaa painua pinnan alle ja sitten jälleen kohota esiin.

Näin näyttää tapahtuneen Suomessa Snellmanin filosofialle. Olen yrittänyt kirjassani *Snellmanin linja — henkisen kasvun filosofia* (1978) arvioida Snellmanin ajattelun uutta ajankohtaisuutta. Otan seuraavassa esimerkinomaisesti esille vain erään hänen ajattelunsa alueen, yliopistofilosofian, joka on tosiasiassa syvälinen tutkinnonuudistuksen kritiikki.

Snellman näkee yksilön henkisen kasvun ”järkeen ja vapauteen” jatkuvana tapahtumana, jonka eräs ratkaiseva vaihe on yliopisto-opiskelu. Sitä valaisee hänen tutkielmansa ”Om det akademiska studium”. Se ilmestyi hänen filosofisesta luovana kautenaan Tukholmassa v. 1840. Kirjoitukseen, jonka taustalla on hänen riitaantumisensa yliopiston vanhoillisen professorikunnan kanssa, sisältyy myös hänen näkemyksensä koulukasvatuksen päämäärästä.

Kasvatuksen päämääräksi Snellman esittää ihmisen henkisen kasvun tiedon ja toiminnan alalla. ”Miten akateemiset opinnot — tietynä osana ihmisen kasvatusta tietämiseen ja eettiseen toimintaan — muodostetaan, riippuu siitä, miten yleisesti käsitetään tiedon ja eettisen toiminnan luonne.”

Hän aloittaa ankaralla akateemisten opintojen kritiikillä. Niiden antama vaikutelma on masentava. Sama hengenlähtöön, mikä alkoi koulussa, jatkuu yliopistossa. Peruskysymykset sivuutetaan. ”Kuinka moni . . . muodostaa yliopistossa tutkimukseen ja opiskeluun perustuvan vakaumuksen, jonka puolesta hän on valmis taistelemaan elämässä? Päinvastoin — useimmiten se kipinä, joka nuorena yliopistoon tullessa hehkuu haluna tietoon ja innostuksena oikeaan, sammuu ennen opintojen päättymistä.” Myös loppututkinnon suorittaneet ovat yhdeksässä tapauksessa kymmenestä kykenemättömiä arvioimaan oman tieteenalansa vallitsevaa tilaa tai

selvittämään jotakin ajankohtaista yhteiskunnallista kysymystä, jota hänen tieteenalansa voisi valaista. Tämä kritiikki näyttää edelleen hämmästyttävän osuvalta.

Snellman lähtee tiedon, tietämisen käsitteestä. Siinä on hänen mukaansa kaksi puolta: tieto on samalla kertaa ajattelevan subjektin vapaata (luovaa) toimintaa ja tämän toiminnan edellytystä, tietämistä annettuna sisältönä, traditiona. ”Tietäminen on siksi subjektin oivallusta tradition järjelliseen sisältöön.”

Sivistymisen ensimmäinen vaihe on itsetietoisuuden saavuttaminen, itsensä käsittämisen luovaksi subjektiksi. Se tapahtuu koulukasvatuksen avulla, eikä se ole mahdollinen ilman ympäröivän yhteiskunnan tukea. Tämä (subjektiivisen) itsetietoisuuden taso on yksilön sivistymisessä kuitenkin vielä riittämätön, ”koska tietämiseen ja sivistykseen kuuluu, että subjekti tajuaa ja tunnustaa tämän riippuvuutensa kasvatuksesta ja traditiosta.” Sellaisen sivistymisen tason — jossa yksilö tajuaa juurtumisensa sivistysympäristöön — saavuttaminen on yliopisto-opintojen tehtävä; vasta siten yksilöstä tulee eettinen persoona.

Siten Snellman tekee olennaisen eron kasvun ja kasvatuksen kahden vaiheen, itsensä löytämisen ja tradition totuuden löytämisen välillä. Hän tarkentaa edellistä, koulun tehtävää sanomalla, että se on oppilaan sielun- ja kehityksen kehittämistä, mikä johtaa ”omaan ajatteluun ja tahdon itsemääräykseen” (till sjelftanke och sjelfbestämning), ”tietoisuuteen itsestä ajattelevana ja tahtovana olentona”. Tämä herännyt itsetietoisuus on siirtymävaihe koulusta yliopistoon. (Nykyisin tämä itsetietoisuuden herääminen ja siihen liittyvä kapina perinnettä vastaan näyttää tapahtuvan aikaisemmin, siirryttäessä perusasteelta lukioon.) Silloin täytyy alkaa sen, mitä Snellman sanoo ”sovitukseksi itsetietoisuuden ja tradition välillä.”

Yliopisto on samalla kertaa kasvatustila ja tieteiden edistämisen laitos. Nämä kaksi tarkoitusta yhtyvät luovassa tietämisessä. ”Koska tietämiseen kuuluu myös subjektin vapaa toiminta, on todellinen tietäminen aina

IDENTTISYYSONGELMAN KAHDET KASVOT

On ehkä kaksi päänäkökohtaa, joista käsin ennenkaikkea tulee tarkastella ihmisen identtisyysongelmaa. Toisaalta on olemassa maailmankatsomuksellinen eli filosofinen kysymys, perimmäinen kysymys, joka koskee ihmiskuvaa, käsitystämme siitä kuka ihminen olemukseltaan on, mikä on hänen asemansa ympäröivässä todellisuudessa ja mikä hänessä ta-

junnallisena ja tietoisena olentona on pysyvää, jatkuvassa muutosprosessissa muuttumattomana. Toisaalta on kysymys joka koskee yksilöllisen ihmisen kotiutumista ja suunnitautumista ympäristöönsä, tämä ymmärrettynä suppeammassa tai väljemmässä merkityksessä, toisin sanoen missä määrin hän tuntee kuuluvansa siihen ympäristöön, jossa hänen elämänsä kuluu, eli minkä hän siinä tuntee omakseen.

Tiivistelmä alustuksesta KK — Turku 7. 3. 78

Wilenius . . .

luovaa (produktivt).” Kun koko elämän tulee olla kasvua tietämiseen ja eettisyyteen, on yliopisto tässä kasvussa vaihe, jossa saatutetaan luottamus tietämisen ja eettisen maailman todellisuuteen. Se muodostaa jatkuvan kasvun uuden lähtökohdan.

Snellman sanoo jyrkästi: Opiskelija, joka ei ole opinnoissaan pyrkinyt omaan oivallukseen ja vakaumukseen, ei ole koskaan opiskellut. Hän on jäänyt koululaiseksi. Ja vaikka hänellä yliopiston jälkeen saattaa olla korkea käsitys itsestään, hän tosiasiassa ajalehtii ajatuksettomasti maailmassa eikä kelpaa vastuulliseen yhteiskunnalliseen toimintaan.

Snellman käsittelee myös väitettä, että yliopiston tehtävä ”virkamiesten ammattikouluna” pakottaa tiedon ulkoaoppimiseen, koulumaisuuteen. Opettajista tulee silloin pelkkiä tutkinnonpitäjiä. (Nykyinen korkeakoulujen tutkinnonuudistus on helposti tähän johtamassa.) Opettaja ei saisi valmistaa opilaita vain tutkintoihin. Tutkinnotkin edellyttävät omakohtaista tieteiden ymmärtämistä, ja opettajien tulee siksi luennoida tiedettä, tieteellistä ajattelua, ei oppikursseja.

Snellman huomauttaa myös siitä, että opiskelijatoverit ovat erittäin merkittävä tekijä opiskelijan kehityksessä, ennen muuta aatteellisissa suuntautumisissa. Nuori, joka oikean opetuksen kautta on tullut omaan elävään oivallukseen ja vakaumukseen, ”palaa halusta uudistaa ja onnellistaa koko ihmiskunta” ja vaikuttaa silloin voimakkaasti opiskelijatovereihinsa. Tästä Snellmanilla varmasti oli omakohtaisia kokemuksia.

Lopuksi Snellman käsittelee vielä vapautta

ja itsetietoisuutta toiminnan alueella, eettistä kasvatusta yliopistossa. Opiskelija voidaan johtaa todelliseen eettisyyteen vain siten, että hänelle jätetään suurin mahdollinen vapaus itse ratkaista tekojensa oikeus ja vääräys. Sillä yhtä vähän kuin oikea (det rätta) koskaan voi riippua mielivallasta, on oikea pelkästään lain pakottamassa toiminnassa. Kun ihminen on tullut itsenäisyyteen tietämisessä, hän vaatii itsenäisyyttä myös toiminnassa. Tässäkin on kuljettava — kuten tietämisessä — ”epäilyl syntiinlankeemuksen” kautta.

Snellman huomauttaa akateemiseen vapauteen sisältyvän ”kortin ja lasin sivistyksen” vaarasta. Tämä liittyy lähinnä sellaiseen opiskeluun, joka tähtää vain jonkin tutkinnon suorittamiseen. Sopusuhteissa yksilön itsemääräämisoikeuden kanssa on vain sellainen kuri ja järjestys, jonka muodostamiseen opiskelija itse voi osallistua. Snellman puolustaa siten varsin pitkälle vapautta ja demokratiaa yliopistossa, vaikka ”mies ja ääni”-periaate kaikissa yliopiston asioissa oli hänelle varmasti vieras.

Snellman sanoo pyrkineensä vain lyhyesti osoittamaan ”oleellisempia kohtia, joista riippuu yliopiston pelastuminen sen nykyisestä koulumaisesta tilasta”. Hän ei halua esittää mitään uutta ihanneyliopistoa vaan osoittaa aitoon hegeliläiseen tapaan ”järjellisen olemassaolevassa”. Yliopisto on rappeutunut todellisesta tarkoituksestaan, joka voidaan vielä elvyttää. ”Siksi on jo paljon voitettu, jos edes muutamat yliopiston opettajat pyrkivät vastustamaan yliopiston alentamista pelkäksi kouluksi ja puhaltamaan akateemisiin opintoihin elävää henkeä.” □

Identtisyysongelma liittyy filosofismaailmankatsomukselliseen kysymykseen nimenomaan sinä probleemana, joka koskee ihmisen itsetajunnan todellisuuspohjaa. Onko olemassa jokin varsinainen minä eli itse, joka ankarassa ns. ontologisessa merkityksessä on sama vanhuudessa kuin lapsuudessa huolimatta empiirisen minän läpikäymistä monista metamorfoseista, muunnoksista, joka ilmaistaan lauseilla: "Nyt olen minä tai on hän aivan toinen ihminen kuin silloin joskus". Ja jyrkimmillään esiintyvät vastakohdat silloin, kun toisaalta ulskotaan ja painotetaan, että ihminen varsinaisena minänä eli itsenä (Selbst, self) on toimiva ja tiedostava subjekti, sielu, jonka keho elimistönä välittää hänelle ulkokehityksen maailman tapahtumia ja palvelee hänen toiminta-, ilmaisu- ja kommunikaatiovälineenään, ja kun toisaalta sanotaan ja uskotaan että hän ei ole mitään muuta kuin suljetun kemiallis-fysikaalisen järjestelmän eräs vaihe ja siten elimistönä eräänlaatuinen kone tai ehkä ei mitään muuta kuin tietynlainen palamistapahtuma. Ja tämä jälkimmäinen ihmiskuva merkitsee itseasiassa, ettei hänessä ole mitään, joka ankarassa ontologisessa merkityksessä muodostaisi hänen identtisyytensä hänen jatkuvasti samana pysyvänä itsenä.

Voisi ajatella, että filosofisella ihmiskuvalla ja sillä käytännöllisellä identtisyysprobleemalla, joka koskee ihmisen kuuluvuutta elinympäristöönsä ja viihtyvyyttä siinä, ei ole mitään liittymäkohtaa, mutta tämä on erehdys. Vaikka myös termiä "identtisyys" tarkasteltaessa identtisyysongelmaa näistä kahdesta näkökulmasta käsin käytetään kahdessa eri merkityksessä — edellinen merkitys on "samana oleminen" jälkimmäinen "samastuminen" — osoittaa perusteellisempi paneutuminen ongelmiin, että ihmiskuvalla on ohjaava ja suuntaa luova merkitys kaikessa, mikä liittyy elinympäristöön sopeutumiseen ja siihen suunnistautumiseen, ts. integroitumiseen eli siis ihmisen mahdollisuuteen samastua elinympäristönsä kanssa. Siten ihmiskuva, joka epäinhimillistää ihmisen, johtaa, usein tiedottomana taustekijänä, ihmissuhteiden, yhteiskunnan ja lopulta koko kulttuurin epäinhimillistymiseen.

Mielekkyyuskriisi

Koko tämä ongelmavyöhyke on meidän aikamme liitetty kysymykseen, elämmekö

kulttuurikriisissä, tai toisin ilmaistuna, onko juuri nyt kyseessä mielekkyyuskriisi ja ihmisen tavallista tuntuvampi vieraantuminen itsestään, toisista ihmisistä ja ns. ideologioista sekä yhteiskunnasta, jossa hän elää.

Eduard Spranges näkee kulttuurikriisiin johtavassa tapahtumasarjassa kolme vaihetta.¹ Ensimmäinen, ns. Lustverlust, merkitsee mielihyvän ja tyydytyksen tunteen katoa, lisääntyvää epäviihtyvyyttä ja tyytymättömyyttä. Toinen vaihe "funktionelle Störungen", toiminnollisia häiriöitä yksilöiden ja ryhmien välisissä sosiaalisissa suhteissa, yksilöiden kohdalla väkivallan lisääntymistä, sielullisia luhistumisia eli neurooseja ja itsemurhia, kollektiivien kohdalla kärjistyviä ristiriitoja, joukkoliikkeitä ja vihaa sekä väkivaltaisuuksiin päättyviä mielenosoituksia, kapinoita ja tuhoisia sotia.

Kolmas vaihe on kuitenkin hälyyttävä. Se on "Sinnverlust", mielekkyyden kato, mikä sisältää sen, ettei elämässä enää koeta mitään tarkoitusta. Ihminen tuntee menettäneensä kaiken arvonsa ja merkityksensä sekä seuraavansa itseään ja muita pelkkänä sivulisenä. Kun tällainen mieliala ja asenne pelkästään älylliseltä tasolta, jollaisena se kenties alussa esiintyy vain tietyn kärkejoukon edustamana, siirtyy laajoihin kansankerrokseen värittäen läpeensä myös niiden emotionaalisen ja voluptiivisen, tajuksen ja tajuttoman, sielunelämän alkavat kulttuurin kuolinkellot soida ja sen tuhon ainoana vaihtoehtona on vain sen täydellinen uudistuminen.

Spranger näkee länsimaisen kulttuurin jo saapuneen kriittiseen pisteeseen, jossa hänen kolmivaiheinen kaavansa alkaa toteutua. Tämän kulttuurin erikoispiirre, sen voima ja heikkous, on sen huippuunsa viedyssä kone-tekniikassa ja teollistumisessa. Vaikka tämän teollistumisen yllättävät kielteiset sivuvaikutukset, kuten uudet tuhoaseet jotka synnyttävät pelon ilmapiirin ja saasteongelma asettavat kulttuurimme vaikeiden koetusten eteen, on sittenkin suurin kulttuuriamme uhkaava vaara henkistä laatua. Teknistymisen ja teollistumisen merkityksen yliarviointi, mikä merkitsee kulttuurin yksipuolistumista on sinänsä vaarallista. Vaara muodostuu uhkaavaksi, kun tämä yksipuolistuminen johtaa vääristyneeseen ihmiskuvaan ja tämä puolestaan siihen, mitä *Spranger* nimittää insinöörijattelon ulottamiseksi ihmissuhteiden ja yhteiskunnallisten, siis tässäkin ihmisten välisen suhteiden ja laitosten suunnitteluun.

Vieraantuminen

Mutta mitä Spranger tällä tarkoittaa? Voidaan nähdä, että kyseessä on lisääntyvä taipumus käyttää konemallia sekä ihmistä kuvattaessa että yhteiskuntaa rakentaessa. Tämä tuo mieleen eräitä jo ennen Sprangeria suoritetuista yhteiskunta- ja kulttuurianalyysyjä, jotka näyttävät vahvistavan hänen näkemyksiään. "Nuori Marx" puhuu Taloudellisfilosofisessa käsikirjoituksessaan 1840 (julkaistu vasta 1932) ihmisen vieraantumisen hänelle laji-tyypillisesti luovana olentona kuuluvasta työstä ja sen tuloksista, mikä tapahtuu teollistuneessa yhteiskunnassa kapitalistisen tuotantorakenteen vallitessa. Samalla Marx painottaa, että ihminen itse seurauksena tästä sekä työläisenä, joka tuntee esineellistyvänsä kulutustavaraksi, että kapitalistina, joka muuttuu "rahamyllyn" osaksi, vieraantuu itsestään ja myös epäinhimmilliseksi muodostuneesta yhteiskunnasta. Sosiologi ja filosofi Max Weber puolestaan näkee yhteiskunnan muuttumisen koneiston kaltaiseksi, jossa jokainen yksilö mekaanisesti eli automaattisesti ja toistuvasti suorittaa käskynomaisia liikkeitä, väistämättömänä tulevaisuudenkuvana. Tässä virasto, toimisto ja tehdas ovat rakenteeltaan samankaltaisia, ja ns. byrokritismi täydentää kuvaa tuotantolaitoksesta koneena. Ero Marxin ja Weberin välillä on mm. siinä, ettei jälkimmäinen näe vallankumouksessa ulospääsyä tästä kehityksestä.

Meidän aikanamme eksistentiaalismi, eräs tämän vuosisadan johtavia filosofisia koulukuntia, on lisännyt piirteitä vieraantumismion ja siten ihmisen identtisyyskadon selvittelyyn. Eksistentiaalismissa puhutaan ihmisen kodittomuudesta ja epäaitoudesta vieraantumismion yhteydessä ja nähdään siinä pakoilua omasta ydinolemuksesta, pakoilua, joka liittyy laji-tyypilliseen taipumukseen etsiä turvaa esineellistymisestä ts. etsiä turvaa ja suojaa samastumisesta jokamiehen (Das Man) ja samalla menettää kosketuksensa omaan metafyyssiseen eli ontologiseen itseen.

Elämän tarkoitus?

Syvimmin on mielestäni tältä pohjalta käsitelty ongelmaa wieniläinen psykiatri ja filosofi *Viktor Frankl*, joka näkee ihmisen perusominaisuutena sen, että hän vaatii elämältään mieltä, eli että hänen elämällään

pitää olla jokin tarkoitus.² Mutta Frankl antaessaan ihmiselle "Sinnsucher" -määreen haluaa perustaa väitteensä kokemusperäiseen materiaaliin. Juuri se, että nykyhetken ihminen niin suuressa määrin konemallin johdosta on menettänyt kosketuksen elämänsä tarkoitukseen ja mieleen, tulee näkyviin ns. noogeenisissa neurooseissa, häiriötiloissa, jonka perusta ei ole löydettävissä esim. torjutussa seksuaalisuudessa (Freud) eikä huonomuuskomplekseissa (Adler) vaan maailmankatsomuksellisessa umpikujassa. Edelleen tämä elämän kokeminen tarkoituksettomana ja mielettömänä tulee ilmi ns. vakuuskoke-
muksessa, äärimmäisessä epätoivossa, jota voidaan verrata suistumiseen tyhjiin.

Esittäisin omana johtopäätöksenäni edellä esitettyyn nojautuen, että käytännöllinen kysymys oman identtisyytensä löytämisestä todella on sidoksissa aitoon ihmiskäsitykseen tai -kuvaan sekä että itsestäänvieraantumisen ja yhteiskunnastavieraantumismio meidän aikanamme huomattavalta osalta liittyy konemallin vallitsevaan asemaan ihmisen ja hänen yhteiskuntansa ymmärtämisessä ja siksi myös vääristyneeseen todellisuuskuvaan. Se skientistinen filosofia, joka tässä on muuttunut laajojen ihmisryhmien ajatustottumukseksi, on typistetyn kokemuksesta mitattavien esiintymien pohjalta suoritettu aksiomaattinen rakennelma, joka yleistettynä todellisuuskäsityksenä sivuuttaa meille annettua kokemuksesta perustavimman tosiasian, että ihminen aidossa merkityksessä on tiedostava ja toimiva, valitseva ja valinnoissaan siveellisiä velvoituksia tajuava ja vastuunalaisuutensa tiedostava olento. Eikä tätä ihmisen perustilannetta voi eikä saa poistaa todellisuuskuvasta vaan sen mahdollisuuden ehtoja ihmisen identtisenä pysyvässä ydinolemuksessa on tarkastettava ja tutkittava ja siltä pohjalta rakennettava uusi metafysiikka ja ja uusi ihmiskuva, joka tosin saattaa nojautua vuosituhansien perinteisiin.³

Mutta käytännössä tämä ihmisen itsensä ymmärtäminen todellisenä ja vaikuttavana subjektina eli, jos niin tahdotaan, sieluna vasta silloin on toteutunut, kun hän saattaa lähestyä toista ihmistä ystävänä ja lähimmäisenä. Lähimmäisrakkaus koettuna, elettyä ja toteutettuna — ensin ainakin yhdessä ihmis-suhteessa — on siten vasta lopullinen tae vieraantumismion ja vakuuskokemuksen tor-

Osmo Koskelainen

INDIVIDUALISTIT, UUDISTAJAT, MAAN HILJAISET JA ÄÄNETTÖMÄT UURASTAJAT

Osallistuin talvella 1970 kahteen Kriittisen Korkeakoulun järjestämään anarkismi-keskusteluun. Tuolloin tapasin varsin erikoislaatuisten ja harvinaisen ihmisen, moosespartaisen Suomen individuaali-anarkistiryhmän johtajan, Veikko Leväahon. Alustuksessaan hän tarkasteli mahdollisuuksiaan irtautua yhteiskunnan jäsenyydestä itsenäiseksi, vapaamuotoisesti sopimuksia tekemäksi yksilöksi. Leväaho ei tunnustanut periaatteita, perinteitä, velvoitteita, utopioita tai vasta-utopioita. Hän koki niin tutut kuin oudotkin toverit yksilöä kahlehtivina. Valtiovaltaan hän suhtautui erityisen karsaasti: Keskuudessaamme on joitakin, jotka kokevat olevansa vain yhteiskunnan "numeroituja varaosia". Kansalaisena eläminen on joillekin vain jatkuvan pakkovalan alaisuudessa kärsimistä.

Leväaho osoitti määrätietoisella esiintymisellään, että joillekin ihmisille kaikkinaisen solidaarisuuden osoittaminen on pelkkää riefää. Muistan erityisesti illan, jolloin olin kutsunut hänet vieraakseni. Ehtimiseen Leväaho jaksoi miettiä sitä, mitä valtion olisi suotava hänelle, jos hän irtautuisi Suomen kansalaisuudesta vapaan yksilön elämään.

Erinomaisen havainnollisesti, henkeä haukkomalla ja askeleita ottaen hän selvitteli peruskysymykset. Hänen täytyy saada hengittää, syödä ja juoda, liikkua ja olla varma siitä, ettei hänen henkeään uhata. Tässä kaikki, mutta toisaalta häntä ei saa velvoittaa mihinkään. Jos hän haluaa sitoutua muiden kanssa johonkin, hän tekee tätä varten sopimuksen kussakin tilanteessa erikseen. Näin hän on vapautunut voimista, jotka pitävät häntä "tiukassa alamaisuudessa sosiaalipartikkelina".

Minua jäivät pitkäksi ajaksi askarruttamaan Leväahon kaipaaman elämän yksinkertaisuus. Häntä eivät huoleta menneet, eivätkä tulevat. Nykyisyys riittää. Eivät askarruta läheiset eivätkä vieraat. Omassa itsessä on tarpeeksi.

Hän oli ehkä kärjistetty esimerkki suoma-

laisista, jotka kansainvälisen tutkimuksen mukaan pitävät minää melko aktiivisena, mutta vähävoimaisena, velvollisuutta voimakkaana, mutta passiivisena ja vapaata tahtoa myönteisesti arvostettuna. Leväaho kokee minänsä voimattomuuden ja haluaisi nostaa sen toiminta-astetta. Hän kokee velvollisuuksien raskauden, mutta tahtoi tehdä ne entistä mitättömämmiksi. Hän toivoo vapaan tahdon arvostuksen nousua.

Leväaho ei kokenut mitään yhteiskunnallisia ongelmia polttaviksi. Hän ei missään yhteydessä edes viitannut muihin kuin omiin, vapautta koskeviin vaikeuksiinsa. Leväaho koki itsensä hyvin merkitykselliseksi ja muun maailman touhut lähes merkityksettömiksi. Asiaa voi havainnollistaa viereisen sivun kaaviolla.

Henkilökohtaisten kokemusten vaikutus

Professori Toivo A. Pihkanen sanoi anarkismi-keskustelujen yhteydessä, että jotkut ihmiset ottavat lapsuudessa ja nuoruudessa kokemansa oikeudenloukkaukset, vääryydet, kioroudet ja ilkeydet niin raskaasti, että he näkevät ainoana pelastuksenaan vetäytymisen "abstraktiseen autismiin", täydelliseen yksinäisyyteen. Pelkästään lapsuuden ja nuoruuden vääryydenkokemuksia korostava näkemys on kuitenkin turhan rajoittunut ja erheellinen.

Esimerkiksi natsi-Saksasta paenneet, äärimmäistä sortoa kokeneet ihmiset olivat suhtautuneet kokemuksiinsa oikeudenloukkauksiin yhdeksällä eri tavalla. Jotkut olivat ryhtyneet tekemään vastasuunnitelmia ja harjoittaneet suoraa toimintaa sortajia vastaan. Eräät olivat tulleet muulla tavoin vihamielisiksi, juonitelleet tai etsineet syntipukkeja omien tovereittensa keskuudesta. Oli niitä, jotka uskoivat maanalaisiin liikkeisiin, emigranttijärjestöihin tai tilapäisiin vihanpurkauksiin. Joissakin säälimättömät teot heijastuivat voimistuneena ryhmätunteena. Näiden toiminnallisten ja ryhmäsiteitä voimistaneiden reaktioiden lisäksi esiintyi koko joukko varsin toisenlaisia suhtautumisia.

Lyhennelmä artikkelista, joka tänä syksynä on ilmestynyt Oulun yliopiston Sosiologian laitoksen julkaisussa "Erilaiset toverit".

Yksilö kokee yhteiskunnan ongelmat:

Suuriksi

**Yksilö kokee
omat mahdolli-
suutensa:**

Pieniksi

Pieniksi

Individualistit
kuten esim.
Veikko Leväaho

Suuriksi

Omaan vaikutukseensa
uskovat uudistajat
kuten esim. Antti Esko-
la ja Terho Pursiainen

Maan hiljaiset
esim. ns. hiljai-
set enemmistöt

Äänettömät uurastajat
esim. vaikeuksissa
elävien vähemmistöryh-
mien hiljaiset auttajat

Jotkut näkivät parhaaksi noudattaa käski-
jöttensä määräyksiä pienimpiä piirtoja myö-
ten välttääkseen rangaistuksia ja turhautu-
mia. Jotkut, moninaisten sopeutumisyritysten
jälkeen, näkivät hyödyttömäksi yrittää enää
mitään. He muuttivat elämänsä katsomustaan ja
tulivat lopulta jonkinlaisiksi kohtaloonusko-
jiksi. Toiset yksinkertaisesti menettivät toi-
vonsa ja alistuivat. Eräillä tilanne heijastui
tavoitteiden madaltumisena, eräät taas taan-
tuivat ja uupuivat niin, että kokivat vain hil-
litöntä halua nukkua. Loput tutkituista pake-
nivat päiväunien ja mielikuvituksen maail-
maan.

Oman turvallisuutensa puolustaminen

Natsien vainoamien keskuudessa ilmeni tä-
ten vastahyökkäyksiä, tilanteen uudelleentul-
kintaa, kompromissihalukkuutta, ja erilaisia
pakoja katastrofaalisesta tilanteesta. Nämä
kaikki ovat puolustustapoja, joilla yksilö yrit-
tää etsiä suojaa turvallisuuteensa kohdistuvaa
uhkaa vastaan. Epämiellyttävän asian tor-
junta, taantuminen, mielikuvitusmaailmaan
heittäytyminen, alistuminen ja vetäytyminen
ovat nekin inhimillisiä ja ymmärrettäviä suh-
tautumisia, mutta niillä on eräitä epäilyttäviä
seurausvaikutuksia.

Nämä pakotavat tarjoavat vihamielisille
tunteillemme keinotekoisen uloskäytävän. Nii-
den avulla välttyy kohtaamasta ulkopuolisen
maailman ongelmia ja ristiriitoja. Tällainen
pakeneminen aiheuttaa lisäongelmia erityi-
sesti silloin kun mielikuvitusmaailma tuottaa
ihmiselle pysyvästi enemmän iloa kuin todelli-
suus.

Torjunta, päiväunet ja eristäytyminen saat-

tavat himmentää yksilön todellisuustajun lo-
pulta niin, että hän menettää perusteellisesti
kyvyn arvioida itseään suhteessa ympäristöön
ja sen ongelmiin. On myös mahdollista, että
ihmisestä kehittyy vähitellen yksilö, jolle kaik-
ki marjat ovat happamia tai yksilö, joka kaik-
kialla ympärillään näkee syntipukkeja onnet-
tomaan elämäänsä.

Natsien jaloista paenneiden keskuudessa oli
individualisteja, omaan vaikutukseensa usko-
neita uudistajia, äänettömiä uurastajia ja its-
ensä vähäiseksi kokeneita hiljaisia. Jotkut
olivat muuttaneet suhtautumistaan inhoitta-
viin vallanpitäjiin aina tilanteen mukaisesti.
Lehner ja Kube sanovat yksilön erilaisia sovit-
tautumistapoja koskevassa kirjassaan: "Yksilö,
jolla on hieman joustavuutta ongelmia koh-
datessaan on yleensä kykenevämpi käsittele-
mään turhautumia ja ristiriitoja kuin henki-
lö, joka yrittää ratkaista kaikki ongelmansa
yhdessä ainokaisen lähestymistavan perusteel-
la". Tämä maininta liittyy tärkeään menette-
lytapoja koskevaan kysymykseen. Kysymys on
jatkuvasti ajankohtainen. Se on erityisen vi-
sainen ratkaistavaksi silloin kun puhumme
olennaisten yhteiskunnallisten ristiriitojen tai
kehitysmäängelman ratkaisemisesta.

Joustavuus

Yleisesti voi kuitenkin todeta, että jous-
tava ongelmiin suhtautuminen on ilmeisen pai-
kallaan silloin, kun ei ole kysymys suorastaan
elämästä ja kuolemasta tai olennaisista yhe-
teiskunnallisista ongelmista. Vähäpätöisem-
missä ongelmista ei ole pahitteeksi, jos pon-
nistelujen lomassa välillä etsimme hyvitystä,
herätämme huotiota, samastumme ihantei-

siimme, heijastamme itseämme toisaalle, torjumme, taannumme, vetäydymme tai piipahdamme mielikuvien pariin. Tämä on sitä, jota sanomme jokapäiväiseksi elämäksi. Erilaisia suhtautumistapoja viljelemällä vastustamme kyllästymistä, kunhan emme vain pysähdy johonkin pisteeseen. Keskeisissä yhteiskunnallisissa ristiriidoissa tilanne on kuitenkin huomattavasti monitahoisempi.

Aloitin anarkisti Veikko Leväähosta. Hän on valinnut vetäytymisen. Yksilönä hän on saattanut tehdä oikean ratkaisun, mutta yhteiskunnallisiin ongelmiin nähden hän on valinnut yhden ainoan ratkaisutavan, joka ei tuota mitään.

Maan hiljaiset

Maan hiljaiset ovat ongelmiin nähden samanlaisia kuin Leväähokin, mutta he eivät pidä ääntä itsestään. Hiljaisia enemmistöjä ovat Suomessa tutkimusten mukaan esimerkiksi ne, jotka pitävät kehitysmäängelmaa yksityisasianaan ja ne, jotka mielessään hautovat selkäsaunan antamista pitkätukkaisille miehille.

Hiljaisiin enemmistöihin kuuluvat myös ne, jotka vaieten seurailevat teollisuus- ja asutuskeskustaasteen leviämistä vesiin, maaperään ja ilmaan eivätkä sano ja tee mitään; kilpailuyhteiskunnassa ei monikaan välitä asioista, jotka koskevat meitä kaikkia.

Vähemmistöt ovat yleensä hiljaisia vähemmistöjä. Ne ovat usein ryhmiä, joilla on muodollinen, muttei tosiasiallista olemassaolon oikeutta yhteiskunnassa.

Kansallisista vähemmistöryhmistä puhutaan silloin, kun maassa on ryhmiä, jotka kieleltään, ulkonäöltään tai elintavoiltaan poikkeavat väestön enemmistöstä. Suomessakin on oma rotuongelmansa.

Elokuun 1 päivänä 1970 maassamme astui voimaan rotusyrjinnän kieltävä laki. Tämä laki oli kuitenkin vain osittaisdemokraattinen uudistus siksi, että se takaa syrjityille joukon yksilöllisiä oikeuksia; se takaa muodollisen suojan panettelua, pilkkua ja häpäisyä vastaan ja sallii osallistua yleisiin rientoihin ja työhön siinä missä muutkin.

Pahiten syrjityn mustalaisväestön sosiaalisen asemaa ja oikeuksia ei syrjinnän kieltävä laki ainakaan suoranaisesti paranna juuri lainkaan.

Kielteisiin suhtautumisiin voitaneen sakon-

ja vankilanhallalla kyllä vaikuttaa. Viime kädessä asia on kuitenkin kiinni siitä, kuinka tehokkaasti uudesta laista tiedotetaan ja kuinka valppaasti ja vilpittömästi viranomaiset, työnantajat ja valkolainen enemmistö sisäistää lain hengen. Piilorikollisia on aina olemassa ja helpointa on piilotella asioissa, jotka ovat asenteita ja suhtautumisia.

Siedämme, emme hyväksy

Kauko Kämäräinen on tutkimuksessaan tarkastellut monipuolisesti ja mielenkiintoisesti erilaisten suomalaisten vähemmistöjen asemaa. Tutkimuksessa vilisevät niin vakoilijat, rappioalkoholistit, homoseksualistit, aviorikkoajat, pitkätukkaiset kuin mustalaisetkin. Kämäräinen toteaa, että me puhumme paljon hyväksymisestä, vaikka tarkoitamme vain sietämistä. Hyväksyminen on toisen tasaveroisena pitämistä. Sietäminen merkitsee, että enemmistö suvaitsee vähemmistön taholta vain sellaista käyttäytymistä, joka ei uhkaa enemmistön etuja.

Olin vuoden 1970 eräänä toukokuun iltana keskustelijana Pohjois-Suomen mustalaisten järjestämässä tilaisuudessa. Ylioppilaskunnan ravintolahuoneisto oli tupaten täynnä mustalaismiehiä, naisia, nuoria ja lapsia. Oli alustus, keskustelu, mustalaistytön haikeata laulua lemmeä ja kuunneltiin levyiltä mustalaisten esittämiä iskelmiä. Mustalaismiehet pitivät puhetta, jykivät naishahmot vartioivat keskioluen kulutusta, nuoret harrastivat seksuaalisia esileikkejä ja lapset ihmettelivät silmät suurina ujostellen. Monet puheenvuorot vaativat mustalaisten tasavertaista hyväksymistä.

Tuossa illassa saattoi selkeästi tajuta syrjimisen olemassaolon, sietämisen muodot ja hyväksymisen oikeutetun toivon. Emmanuel Lindgren ja hänen heimoveljensä elvyttivät samassa tilaisuudessa eloon sammahtaneen mustalaisyhdistyksen johtokunnan. Vähemmistöryhmän äänettömistä tuli tuona iltana omaan vaikutukseensa uskovia uudistajia. □

KIRJALLISUUS

Kämäräinen, Kauko: Suhtautuminen poikkeavuuteen. Tampereen yliopiston tutkimuslaitos, A tutkimuksia n:o 35, 1970.

Leväaho, Veikko: Sosialipartikkeliudesta ihmisarvoon. Moniste.

Mustalaisten sosiaalisista oloista 1969. Valtion mustalaisasiain neuvottelukunnan suorittama selvitys. Helsinki 1970.

Hannu Laaksonen

RUNOJA ROOMASSA KEVÄÄLLÄ 1977

3.

*Menestyvien ihmisten tungoksesta
löydän itseni kuin pienen narrin
joka on puettu emäntänsä mieliksi.
Minä sopeuden ollakseni mukana
ties mitä tuttavuutta tarvitaan
siinä pienessä kaupungissa,
tässä suuressa maailmassa,
missä jokainen tungeksii lähelle
parhaiten juomien pöytää.*

*Jos lasia puristaen jäisin seisomaan
ja kysymään itseltäni kuinka
kävelisin täältä pois.
Loppu on kipua.*

4.

*Nuo kehräävät kissat
kaatuneilla marmoripylväillä
pelkäävät suurten kollien
teräviä kynsiä rauniosokkeloissa,
peltipurkkien ja filmipakkausten keskellä.
Sulavat, nuollut kissat
kuuratulla, vahatulla lattialla:
voivat musertaa kohteliaasti
hymyillen heikon rinnaltaan
tyylihuonekaluilta istumasta.*

6.

*Sininen hämärä, kirkossa
tuikkii pieni lyhty
Madonnan ja lapsen edessä.
Haluaisin rukoilla.
Asuuko Jumala tabernaakkelissa
maailman kauneimman kupolin alla?
Polvistun kiiltävälle marmorille
ja jättiläismäiset, ankarat vanhukset
käskevät minua nöyrytymään.
Ihmisen muotoinen jumala
asui suuressa puoliympyrässä
mutta joku siirsi hänet galleriaan,
leimasi viidellä numerolla.
Jos istuisin ruoholle aurinkoon.*

8.

*Aamuun on avattu ikkunaluukut
kaarikäytävissä kuvitellut ratsut
ja nauraan kosteista varjoista kujan
pieni tyttö aurinkoa juoksee.
Pyykkinsä levittää tuuleen vaimo*

*työpajan kalkkeeseen kuivumaan.
Miltä maistuisi cappuccino
idus-päivänä, maaliskuussa?
Salve, Caesar, me tervehdimme,
kaunis on kuolinpäiväsi aamu!*

11.

*Kolmekymmentäseitsemän-porttinen Rooma
joka uskoi vain insinööreihin ja aseisiin.
He rakensivat riemukaaria sotapäälliköille
ja vierekkäin temppelin ja pörssin.
Heidän satamiinsa purjehtivat maailman laivat.
Sitä kutsutaan kunniaksi, vaikka
amfiteattereissa tappoivat toisiaan
siihen koulutetut, hyvin syötetyt miehet.*

16.

*Olen nähnyt paavin, tavannut kuningattaren,
kuunnellut Niilin viisautta sekä
pohjoisia pihkaa vuotavia metsiä.
Katsellut vuorilta jokilaaksoihin,
talvisen meren rannalla kävellyt.
Olen syönyt kahdeksan maan leipää.
Monta kirjaa olen lukenut,
nauranut toisten kanssa,
kosketettu, koskettanut olen.
Mutta en tiedä miksi
on kipua löytää sanat
ja kertoa yksinkertaisesti
mitä on nähnyt.*

17.

*Ei ole runoa Euroopasta
tänä steriilinä aikakautena.
Joka askeleella Pariisissa,
sivistyksen pääkaupungissa,
voi nähdä miksi etsimme
kansoja ajassa, paikassa etäisessä.*

*Niinkuin he jotka rakensivat
nämä kauniit linnat ja kartanot
kesyjen metsiköitten väliin.
Avatkaamme sivistyneesti lehti
ja lukekaamme junan penkillä
miten ihmiset ammutaan kaduille
jossain barbaarimaassa.*

*Äitini ei kääri leipää
sanomalehteen,
hänestä se on sottaista.*

SILMÄYKSIÄ

Suomalaista kuvailmaisua tutkimassa

Katsauksessa 3/75 Tromssan yliopiston nykyinen psykologian professori Frode Strømnes kertoi ajattelun kielestä. Hänen tutkimuksiinsa liittyvien havaintojen pohjalta on suoritettu eräs osatutkimus, jossa vertailtiin suomalaisten ja skandinaavisten tv-näytelmien kuvailmaisua. Työryhmä julkisti maraskuun alussa väliaikatietoja havainnoistaan.

Minkälaisin ilmaisukeinoin suomalaiset ja skandinaaviset tv-ohjelmien tekijät etsivät omaa yleisöään?

Miten ilmaisukeinojen valinta ilmaisee omaa kulttuuria?

Millainen kuva todellisuudesta näillä keinoilla rakennetaan?

Näitä kysymyksiä on lähtenyt selvittämään työryhmä, johon kuuluvat prof. *Frode Strømnes*, ohjaajat *Martti Jännes* ja *Heikki Takkinen*, studio-ohjaaja *Jarkko Uosukainen* ja toimittaja *Erkki Hiltunen*. Tutkimuksen ensimmäistä vaihetta on rahoittanut Suomen Elokuvasäätiö ja sitä on tehty Yleisradion Ammattiopiston tiloissa ja välineillä.

Virike tutkimukseen saatiin kokeellisesta kielen-tutkimuksesta. Prof. Strømnesin tutkimus viittaa siihen, että suomen kieli ja indoeurooppalaisiin kieliin kuuluva ruotsin kieli antavat kuulijalle eri tavalla rakentuneita kuvia todellisuudesta. Hän on edelleen osoittanut, että suomenkielinen ja ruotsinkielinen myös havainnoivat eri tavoin samaa tapahtumaa. — Nyt työryhmä on lähtenyt selvittämään, millaisia mielikuvia todellisuudesta suomalainen ja skandinaavinen kuvakieli rakentaa.

Tutkimuksen ensimmäisessä vaiheessa on tutkittu sellaisia pohjoismaisia tv-näytelmiä, joista on tehty oma versio vähintään kolmessa maassa eli joilla on etsitty ensisijaisesti omaa yleisöä. Tv-esitysten tekijöiden äidinkielen tuli olla kielialueen mukainen. Näin tutkimusmateriaaliksi valikoitui kolme näytelmäparia, Molieren ”Tartuffe” ja Tsehavin ”Vanja-eno” suomalaisina ja norjalaisina versioina sekä Ibsenin ”Nukkekohti” suomalaisena ja ruotsalaisena versiona.

Tutkimusmateriaali osoittautui erittäin antoisaksi ja vertailu monia tutkimuskohteita avaavaksi. Taloudellisista syistä tutkimuksen tavoite on rajautunut kapeaksi ja työn ensimmäisessä vaiheessa on keskitytty sellaisten ilmaisukeinojen vertailuun, joiden tutkimisesta on hyötyä myös psykologiselle tutkimukselle. Työryhmän analysoimaa materiaalia käytetään prof. Strømnesin aloittamassa, Norjan Akatemian rahoittamassa suomenkielisten ja ruotsinkielisten koehenkilöiden katsojatutkimuksessa.

Tutkimuksen ensimmäisen vaiheen analyysi saadaan vasta ensi vuoden puolella, mutta jo käsin lasketut keskeiset tilastotiedot kertovat mielenkiin-

toisista eroista suomalaisessa ja skandinaavisessa tv-ilmaisuissa:

1. Suomalainen tv-toteutus on selvästi henkilöihin keskittyvää. Nähtävissä oleva avaruudellinen todellisuus, jossa henkilöt toimivat, on kuvattu viitteellisemmin kuin skandinavisissa versioissa. Ympäristö on vain henkilöiden välttämätön tausta. Suomalainen ilmaisu on myös enemmän tunteeeseen vetoavaa.

2. Skandinaavisessa esityksessä toimitaan selvästi silmälle hahmottuvassa avaruudellisessa todellisuudessa. Ympäristö ja toiminta ovat vahvasti sidoksissa toisiinsa. Kuva antaa enemmän tietoa ympäristöstä kuin suomalainen esitys.

Edellä esitetyt väitteet perustuvat seuraavaan tilastolliseen vertailuun:

1. Suomalaiset tekijät käyttävät enemmän tiiviitä lähikuvia ja vähemmän laajoja koko- ja yleiskuvia kuin skandinaavit.

2. Skandinaavit käyttävät huomattavasti enemmän kuvan kolmatta ulottuvuutta, syvyyttä luovia keinoja kuin suomalaiset:

— Kuvattavan kohteen ja taustan väliset etäisyydet ovat selvästi suuremmat skandinaavisessa esityksessä

— Samoin kohteen ja etualan väliset etäisyydet

— Mittakaavallista yhteyttä katsojaan luovaa perustasoa (lattiapiintaa) esiintyy skandinaavisessa esityksessä paljon enemmän

3. Kun esityksissä otetut askeleet mitattiin liikesuunnittain, oli skandinaavisessa esityksessä enemmän syvyyssuuntaisia liikkeitä. Sama tulos saatiin, vaikka suurten kuvakokojen liikemäärät suhteutettiin näiden kuvakokojen keston. Tästä voi päätellä, että pitkät liikkeet kuuluvat olennaisesti skandinaaviseen ilmaisuun ja ovat eräs syy suurten kuvakokojen käyttöön.

Näitä tietoja on mielenkiintoista verrata kielen-tutkimuksen antamiin eroihin. Kokeellisessa työssä prof. Strømnes osoitti, että suomen kielen ilmaisemien avaruudellisten suhteita voitiin kuvata kaksikulotteisella kuvallisella esityksellä, kun taas ruotsin kielen ilmaisemien avaruudellisten suhteiden kuvalliseen esittämiseen oli pakko käyttää kolmea avaruudellista ulottuvuutta.

Strømnesin tutkimus osoitti, että *liike* on keskeinen tekijä indoeurooppalaista kieltä käyttävän mielikuvamaailmassa. Työryhmän tutkimus osoittaa, että kolmiulotteista avaruutta ilmaisevalla liikkeellä on skandinaavisessa esityksessä selvästi tärkeämpi sija kuin vastaavassa suomalaisessa esityksessä. Skandinaavinen esitys antaa silmälle enemmän tietoa kuin suomalainen esitys, monet kohdatukset toimisivat melkein ilman ääntä. Suomalainen esitys taas rakentuu enemmän replikoinnin ympärille kuin skandinaavinen esitys. Tämä sopii hyvin yhteen tiiviiden kuvakokojen käytön kanssa ja on kaiken kaikkiaan tärkeä havainto kulttuurillisen vertailun kannalta.

Edellä esitetyt väliaikatieidot asettunevat prof. Strømnesin analyysissa laajempiin, mm. psykologisen tutkimuksen yhteyksiin. Kuitenkin jo nyt työryhmä on vakuuttunut siitä, että vertaileva elokuva- ja tv-ilmaisuuden tutkimus voi antaa erittäin arvokasta tietoa esim. oman kulttuurimme rakennepiirteistä.

E. H.

Mitäpä, jos Liinamaa...

Kaksisataatuhantinen työttömyys on työllistänyt hallituksen laatimaan elvytyspaketin toisensa jälkeen. Pyritään järjestämään työpaikkoja, kouluttamaan uudelleen, suolletaan rahaa vähänkin työpaikkoja lupaaviin hankkeisiin.

Kaikki tämä on tietysti tärkeää.

Itse olen viime aikoina puuhannut jonkin verran kansamme menneitten aikojen ja sitä myöten myös kansanperinteen parissa. Tässä puuhassa on huomannut, miten joku eläkeikäinen nainen Tampereella osaa ainutkertaisella tavalla sommitella himmeitä. Tai Raumalla iäkäs ja vaivoin enää liikkumaan kykenevä täti sommittelee hiuksista ainutkertaisia koruja. Turussa taltioimme vanhan nyöripunojamestarin sormien näppäryyttä silkkipunosten syntyessä.

Jokainen näistä käsityön taitajista on hiljaisena ja surullisena todennut, ettei ole ketään, jolle taitonsa opettaisi. Noiden näppärien käsien työn jälkeä silmätessään on hiljalleen mielessä kehkeytnyt ajatus, että eikö tässäkin olisi aivan erinomainen työllistämiskohde. Työllistämiskurssien tapaan, korvausta vastaan, vanhat käsityömestarit voisivat opettaa muutamalle nuorelle tietonsa ja taitonsa. Työvoimaministeriö voisi yhteistyössä vaikkapa Museoviraston kanssa listata kaikki ne iäkkäät mestarit, joiden tietämys on vaarassa mennä maan rakoon.

Näin vanha ammattitaito pelastettaisiin seuraaville sukupolville ja muutamalle kymmenelle järjestäisi varma ammatti. Mitäpä, jos kansliapäällikkö Keijo Liinamaa ottaisi asian junaillakseen?

0J

Sairaanhoito muiden ongelmien roskakori

Tämän syksyn sairaalapäivillä osastopäällikkö *Leif Sonkin* totesi sairaalatoiminnan kehittämisen painopisteistä puhuessaan:

”Sairaanhoitojärjestelmä joutuu monessa asiassa toimimaan yhteiskunnan muiden sektorien ratkaisemattomien ongelmien roskakorina. Kuinka paljon mahtavatkaan asuntopolitiikan, perhepolitiikan, liikennepolitiikan ja sosiaalipolitiikan ratkaisemattomat ongelmat tai virhepäätökset aiheuttaa tänään ja huomenna sairaanhoidon kysyntää? On jo koettanut aika, jolloin sairaanhoidon tulee vaatia työn yhteydessä on tuotu esiin ehdotus, että terveydenhuolto saisi valtuudet puuttua kaikkien muiden sektorien aiheuttamiin ongelmiin ja vaatia niihin korjauksia. Lähivuosina tulee yhä tärkeämmäksi oppia tekemään todellista ennaltaehkäisevää työtä, niin lääketieteellistä, sosiaalista kuin kasvatuksellistakin.”

KIRJOJA

Johdatusta astroteologiaan

Onni Määttänen: Tähtitaivaan ihmemaailma, 60 s., Kirjatoimi 1976

Tämän kirjoittajalle Onni Määttäsen pienen kirjan tarkoitus jäi hieman epäselväksi; hänen ensisijainen päämääränsä lienee ollut vakuuttaa lukijalle tähtitaivaan olevan osoitus Luojan suuruudesta, sillä itse aiheen esittely jäi melko hataraksi. Kirjoittaja tyytyi lähinnä esittelemään hieman tähtitieteen historiaa ja meidän omaa aurinkokuntaamme. Radioastronomia — tähtitieteen toinen päähaara — jäi pelkän radioteleskoopin kuvan varaan.

Kirjan kuvitus kylläkin on kaunista.

Käsitteliä kirjanen myös kysymystä elämän esiintymisestä muualla maailmankaikkeudessa. Kirjoittaja ei esitä argumentteja pro ja contra vaan eräiden tiedemiesten kaunopuheisia lausuntoja pro. Raamatusta ei tosin löydy suoraa vastausta, mutta eräiden sen kohtien hän uskoo tukevan omaa näkemystään, jota akateemikko G. H. von Wright ehkä luonnehtisi intentionaaliseksi selittämiseksi: ”... johdonmukaiselta tuntuisi päätellä, että Jumala yleensä on luonut kiertotähdet asuttaviksi.” (s. 51)

Määttänen antoi itse asiassa hyvin mielenkiintoisen selityksen sille, ettemme ole saaneet yhteyttä muihin maailmoihin: niiden asukkaat ovat synnittömiä eivätkä halua olla tekemisissä synnin saastuttaman Maan kanssa. Useimmat ihmiset nimittäin näyttävät alitajuisesti uskovan näin olevan, mikä osaltaan selittää ”Kolmannen asteen yhteyden” — elokuvana kolmannen luokan plagiaatin — saamaa yleisömenestystä.

*

En olisi ryhtynyt repostelevaan tätä omalla tavallaan viehkeätä kirjasta, ellei prof. Birger Wiik olisi auktoriteetillaan sen esipuheessa kirjoittanut: ”En ole Onni Määttäsen kirjasta löytänyt ainuttakaan virhettä, se on täysin ajanmukainen.” Itse nimittäin löysin yhdellä läpiluvulla, tähtitieteen approbaturin tiedoin, mm. seuraavia virheitä: Auringonpilkut ovat fotosfäärissä olevia erisuuria tummia läiskä (S. 22, itse asiassa auringonpilkutkin ovat hyvin kirkkaita, mutta vielä kirkkaampaa taustansa vasten ne näyttävät tummilta.) Kuu kuin iso avaruudessa leijuva pallopeili (s. 25, kuu heijastaa saamastaan valosta vajaan kymmeneksen, ja jo Galileo osoitti, että jos Kuu olisi tasainen peilipinta, sitä ei näkyisi.)

Prof. Wiik on ansioitunut geologi, jonka kuu-kivitutkimukset ovat saaneet suuren yleisön uskomaaan hänet päteväksi myös tähtitieteessä. Kunnioitan prof. Wiikin kristillistä vakaumusta, mutta mielestäni sen ei tulisi antaa hänen unohtaa velvollisuuttaan tehdä selvä ero tieteen maailmankuvan ja omien yksityisten näkemysten välille.

Varsinkin nuorempia tieteenharrastajia on kiusannut se, että kristillisen vakaumuksen omaavat tutkijat antavat ymmärtää — tai pyritään antamaan kuva — että heidän oman alansa ammatti-

pätevyys auktoritatiivisena käy myös ns. maailman-katsomuksellisiin kysymyksiin. En ota tässä kantaa siihen, ovatko tieteellinen ja kristillinen maailman-kuva toistensa kanssa ristiriidassa — osaksi sen takia, että molemmista on useita poikkeavia versioita. En myöskään siihen, tuleeko noudattaa tieteellisen vai uskonnollisen yhteisön normeja näiden joutuessa keskenään ristiriitaan.

Mutta käsittääkseni tiedemiehen roolin veloituksista luopuminen samalla antaen kuvaa, että niissä pysyisi, tuskin on sen enempiä tieteellisen kuin kristillisen etiikan mukaan mukaista.

Markku af Heurlin

Sankari vastoin tahtoaan

Yashar Kemal: Maa rautaa, taivas kuparia. Suomentanut Eva Siikarla. 254 sivua. Tammi 1978.

Turkkilaisen nykykirjailijan Yashar Kemal in teoksia on suomennettu jo melkoinen määrä pitkin 70-lukua. Se on ymmärrettävää, onhan Kemal puhutteleva kirjailija, joka saa lukijan helposti kaipaamaan lisää. Suomalaisista Kemalissa kiinnostane alati kiehtovan eksoottisuuden lisäksi luonnonsuojellisuus. Turkin kamara, kasvit ja sää korostuvat usein paitsi kuvaukselliseksi rehevyydeksi, myös subjekteiksi, joilla on omaa sanottavaa, luonnon puheenvuoroksi.

Maa rautaa, taivas kuparia sijoittuu nykyaikaan, eteläiseen Turkkiin, pieneen kylään. Kyläläiset ovat vuosittain käyneet töissä vuorten takana rikkaan ağan puuvillapelloilla. Viime vuonna kylän omanvoitonpyyteen hengellinen johtaja, muhtar, on hoitanut asian niin huonosti, että kyläläiset ovat myöhästyneet ja työnansiot jääneet kovin vähiin. Romaanin toiminnallisia teemoja ovatkin ağan velkomisytykset luotolla myydyistä ruuasta, muhtarin pyrkimykset palauttaa arvovaltansa sekä ennen muuta muhtarin kamppailu Tasbasia vastaan. Hän on muhtarina jyrkimmin arvostellut kyläläinen, jota ruvetaan pitämään pyhimyksenä. Siitä ei ole Tasbasille kuin harmia. Tapauksissa kohtaavat kyläläisten profaani islamilaisuus, viranomaisten lahjottavuus ja lahjattomuus sekä kuuluisuuden kirous, joka on tuhota Tasbasin.

Vuonna 1922 syntynyt Kemal on itsekin joutunut kokemaan kuvaamaan kuulusteluja ja kidutuksia sekä toisaalta palvovaa kansan suosiota. Parhailaan hänellä on v. 1971 langetettu vankilatuomio odottamassa, mutta kansainvälisen huomion vuoksi sitä ei ole tohdittu panna täytäntöön. Kemal in merkitystä Turkin kirjallisuudelle on hankala arvioida vielä kun mies on yhä parhaissa luomisvoimissaan. Kansanperinteen käyttö on runsasta, mutta huomattavasti vapaammin sovellettu kuin vaikkapa Lönnrothilla. "Maa rautaa, taivas kuparia" on puuvillatriologian toinen osa, edellinen oli "Puuvillatie". Kemalilta on suomennettu myös romaanit 'Haukkanen Memed', 'Ohdakkeet palavat', 'Ararat-vuoren legenda' sekä 'Tuhannen härän vuori'.

Kiinnostavaa on huomata semmoinen kustannuspoliittinen ilmiö, että kustantaja on Turkin kirjallisuudessa leimaunut Kemal in, muu turkkilainen proosa on jäänyt vähiin. Niin käy herkästi. Vähän oudommista kirjallisuusmaista julkaistaan etupäässä vain varman nimen (en toki väitä että huo-

non) teoksia. Toinen esimerkki on Romania ja Stancu, kolmas Islasti ja Laxness. Turkista soisi suomennettavan satiirikkojen Aziz Nesinin ja Erçument Ekrem Talun novelleja. Runoutta Turkista on julkaistu Nazim Hikmetin 'Punainen omena', ja tulossa on valikoima 'Puut kasvavat vielä'. Puolisen vuosisataa sitten suomennettiin Halide Edibin romaani 'Liekkipaita', joka kuvaa Atatürkin kansallisvallankumousta.

Eva Siikarlan suomennos on miellyttävä ja sujuvalukuinen. Sen sijaan ärsyttää tapa muokkailla uudelleen joitakin oikeinkirjoitusseikkoja nimissä. Turkin kielessä käytetään latinalaista kirjaimistoa kuten suomessakin. Hankalasti ääntyvät kohdat voisi selittää joko alaviittein tahi erillisessä kohdassa.

Hannu Niklander

Kirjavihjeitä

Pekka Kuusi: Miten jatkamme Paasikiven—Kekkonen linjaa. 227 s. WSOY 1977.

— Suomalaisen hyvinvointisidellidemokratian pääarkkitehdin ulkopoliittinen kehityskuva 1964—76. Vaikka teos painottuu ulkopoliittikkaan, niin Kuusi erittelee myös rehellisesti "roomanklubilaisten" ja sosialistien näkemyseroja. Marxilaisen suunnitelmatalouden malli on verraten kaukana ekologism in tasapainomallista. Silti Kuuselle on annettava tunnustus: hän on harvoja suomalaisen vasemmiston edustajia, jotka ylipäätään askartelevat globaalien kysymysten parissa. (MN)

Wiljo Rasila: Tilastolliset menetelmät historiantutkimuksessa, 196 s. Otava 1977.

— Tuskin mikään tiede selviytyy enää käyttämättä tilastotiedettä aputieteenään. Historiakin on 1970-luvulla siirtymässä pikkuhiljaa ATK-aikakauden. Rasilan perusteoksen käyttökelpoisuutta lisää historiantutkimukselle ominainen esimerkistö. (MN)

Pavel Kohout: Hirttäjätär (suom. Kirsti Siraste). 334 s. Kirjayhtymä 1978.

— Tänä vuonna 50 vuotta täyttänyt Pavel Kohout kuuluu "Prahan kevään" miehiin, jonka Tšekkoslovakian nykyjohto päästi tänä syksynä 'kokeeksi' matkustelemaan vuoden passilla ulkomailla. Hirttäjätären alussa tekijä kuitenkin painokkaasti toteaa: "Tämän teoksen henkilöt, tapahtumat ja paikat ovat, herra paratkoon, täysin sepitettyjä. Historialliset tiedot ja kirjallisuudesta lainatut katkelmat taas ovat, luoja kiitos, ehdottoman todenperäiset". Kohout ottaa rajusti kantaa kuoleman tuomioihin ja samalla mm. siihen, miten ns. kunnon kansalaisista voi tulla mm. hirttäjiä. (OJ)

Billy Hayes — William Hoffer: Keskiyön pikajuna (suom. Matti Kannosto). 260 s. Kirjayhtymä 1978.

— Mm. Aleksander Solženitsyn on osoittanut, mitä vankilakuvauksen välityksellä voimme oppia kyseisestä yhteiskunnasta. Nuori amerikkalainen opiskelija Billy Hayes joutui pidätetyksi hasiksen salakuljetuksesta ja tutustumaan siten Turkin vanki-

laoloihin. Kirjan pohjalta on tehty elokuva, mutta kirja on silti ehdottomasti luettava. (OJ)

J. Raymond Ylitalo: Salasanomia Helsingistä Washingtoniin. Muistelmia ja dokumentteja vuosilta 1946—48. (Suomentanut ja toimittanut Lauri Toivainen). 384 s. Otava 1978.

— Joka kerta, kun ”vaaran vuosista” puhutaan, on syytä harmitella, että Paasikiven arkistot pysyvät yhä sinetöityinä. Kekkonen puolestaan totesi Paavo Kähkönen tv-ohjelmassa puheet ”vaaran vuosista” hölynpölyksi. Oli miten oli, joka tapauksessa jokainen dokumenttiteos noilta ajoilta antaa lisävalaistusta. ”Kaikille suomalaisille se (teos) on merkittävä kuvaus päivistä, joina luotiin Suomen nykyisen aseman perusta, ja siitä kuinka maamme tilanteen ymmärsivät sitä läheltä seuranneet länsivaltain edustajat” esittelee kustantaja ja mikäpä, ettei olisi. (OJ)

Jorma Lindfors — Jukka Rislakki: CIA. Selvitys Yhdysvaltain tiedustelupalvelun toimista maailmalla ja Suomessa. Esipuhe Philip Agee. 430 s. Love kirjat 1978.

— ”Tiedustelupalvelut on nähtävä kansainvälisen politiikan toimijoina, joiden toimintaperiaatteet ja motiivit eräissä tapauksissa saattavat poiketa varsin jyrkästi kyseessä olevien valtioiden julkilausuntuista motiiveista ja periaatteista.” Näin toteavat tekijät saatesanoissaan ja tästä näkökulmasta pienen maan kansalaisten olisi syytä katsella valpaa kaikkiin suuntiin. Nyt lähinnä vain CIA on Iso Paha Susi, jonka tekojen esittely suomeksi yksissä kansissa on kieltämättä mielenkiintoista. Nuorilla sinisilmäisillä toimittajilla on ollut ehkä liiankin iso haukkapala selvittäessään vakoilua Mooskuksesta 1970-luvulle, lukijakin joutuu syventymään lähdekritiikkiin ja erittelemään tekijöiden tarkoituspieriä. (OJ)

Kari Uusitalo: Hei rillumarei! Suomalaisen elokuvan mimmiteollisuusvuodet 1949—1955. 496 s. Suomen elokuvasäätiö 1978.

— On jännä verrata, miten eri tahot suhtautuvat viihteesen, tässä tapauksessa ns. rillumarei-elokuviin. Muistettakoon, että marraskuussa Kirja-Varkaus ry:n Severi-savotassa arvostettiin Esa Pakarisen työtä viihdetaitelijana ja mm. Peter von Bagh nosti kunniaan elokuvan Rovaniemen markkinoilla. (OJ)

Pentti Lainela — Heikki Korpinen: Tasavallan vahtimestari. 40 vuotta kansanedustajain kaitsijana. 264 s. Weilin + Göös 1978.

— Pentti Lainelan, eduskunnan ylivatimestarin eli ylivirastomestarin, kuten hänen tittelinsä ollimaisesti pari viimeistä vuotta mainittiin, on muistelmiansa vuoksi turhan hävyttömästi kutsuttu jopa eduskunnan ’mielikkiivaloksi’. Muistan, miten Lainela aikoinaan minullekin totesi eduskunnassa olevan kaikessa Suomen pienoiskuvan, varkaita ja huorintekijöitä myöten. Tämänkin toteamus tulee hänen muistelmissaan todistetuksi. Ennen kaikkea muistelmat tällaisenaankin on kaikille politiikasta kiinnostuneille mielenkiintoinen käytännön oppikirja. Silti on kuitenkin syytä harmitella, että Uuden Suomen poliittinen toimittaja Heikki Korpinen on tainnut tehdä ensimmäistä kirjaansa. Lai-

nelan tietopääomasta olisi varmuudella saanut toisenlaisenkin teoksen aikaiseksi — vai onko kustantaja painottanut ivalomaisuutta? (OJ)

Jorma ja Leena-Maija Palo: Selli 21. Vilho Huovisen elämä. 303 s. WSOY 1978.

— Neurologian apulaisprofessori Jorma Palo puolisoineen ovat koonneet pisimpään vankiloissamme istuneen Vilho Huovisen elämänvaiheista ’rikosromaanin’. Se on eräs näkökulma rikosentekijään ja vankilaan, jonka pitäisi opastaa kaidalle tielle. Jos tämä teos ärsyttää keskusteluun, mielenkiintoista olisi tuo keskustelukin dokumentoida kirjaksi. (OJ)

Kulttuuritilasto 1977. Tilastokeskuksen tilastollisia tiedonantoja n:o 60, 1978.

— Vihdoinkin alkaa hahmottua yksissä kansissa tilastotietous taiteesta, tiedonvälityksestä, vapaaajasta, urheilusta ja nuorisotoiminnasta. Kun alkuun on päästy, niin ilmeisesti aikaa myöten tiedot tulevat kauttaaltaan myös ajan tasalle ja kattavat vielä puuttuvat populaarikulttuurinkin alueet. Joka tapauksessa kuuluu perusteoksiin, kun keskustellaan massakäyttäytymisestä. (OJ)

Antti Vahtera: Ydinenergian uhkapeli. 291 s. WSOY 1978.

— Taskutieto-kokoisena kirja on tiivis ja kriittinen yhteenvedo ydinenergiasta ja energiapolitiikastamme. Vahtera ei säästä ketään: ”Ydinenergia-politiikkamme yleislinjojen hahmottumisessa voidaan kuitenkin pitää ratkaisevana presidentti Kekkonen henkilökohtaista panosta. Kaikesta päätellen hän on tällöin toiminut tavalla, jota tulevaisuuden historioitsijat eivät ainakaan lue hänelle ansioksi”. Yllättävää huomata, että vain yksi lehtemme ydinenergiaa käsittelevistä numeroista (Katsaus 3/1977) on osunut tekijän silmiin, jolloin häneltä on jäänyt huomaamatta mm. kauppa- ja teollisuusministerin kannanotot. (OJ)

Yrjö Suomalaisen musiikkipakinoita. Toimittanut ja kuvittanut Kari Suomalainen. 192 s. Otava 1978.

— Saimme odottaa 14 vuotta tämän käsikirjoituksen julkistamista. Nyt pakinoita lukiessaan silti saat- taat vieläkin kuulla rivien takaa tutun radioäänen, joka tietorikkaana ja taitavasti opasti monia musiikin maailmaan. (OJ)

Tapio Rautavaara: En päivääkään vaihtaisi pois. Kirjoittaja Juha Numminen. 208 s. Kirjayhtymä 1978.

— Aineiston suhteen on suoritettu ilmeisesti ankara karsinta, mutta tuloksena onkin sitten koruttomasti, karusti puhuteleva teos olympiavoittajasta, maailmanmestarista, laulajasta ja reissumiehestä, joka tietää mistä puhuu. (OJ)

Juha Numminen: Johtaja Suomessa. 401 s. Kirjayhtymä 1978.

— Päätoimittajana ehtii näköjään tehdä kirjoja eikä tämä suinkaan ole J. Numminen ensimmäinen talouselämämme johtohenkilöitä esittelevä ’opas’. Numminen ei suinkaan ole huono haastattelija ja sivumääräkin jo osoittaa, miten paljon neljästätoista miehestä ja yhdestä naisesta on sanaa irronnut. (OJ)

Tilvis...

- mainen revalvointi ei alentaisi minkään yhteiskuntaportaan elintasoja, joten mitään palkkakompensatioita ei tarvitsisi maksaa ja näin saavutettu etu säilyisi.
2. Ulkovaluuttamääräiset velat eivät kasvaisi, kuten devalvoinnin tapahtuessa, ja kotimaiset Smk-määräiset velat vähenisivät kansainvälisessä rahassa mitattuina, mutta säilyttäisivät kotimaassa realiarvonsa.
  3. Vientiteollisuus voisi tarjota tuotteensa kaupaksi ja myydä huomattavasti halvemmalla hinnalla revalvoimispäivän jälkeen, kuin ennen revalvointia.
  4. Lisääntyvien tilausten ansiosta vientiteollisuus voisi peruuttaa pakkolomautukset, ehkäpä tarjota työpaikkoja muillekin työttömille, joten työttömyys vähenisi.
  5. Edellisestä johtuen kotimarkkinoiden ostovoima alkaisi kasvaa. Tämä lisäisi kotimarkkinateollisuuden tarjoamia työpaikkoja.
  6. Ulkomaisen pääoman investoinnit maahan todennäköisesti lisääntyisivät, koska maan työvoima ja raaka-aineet olisivat halpoja kansainvälisessä rahassa mitattuina. Tämä lisäisi työtilaisuuksia ja ulkovaluuttavarantoa.
  7. Maahan suuntautuva turismi lisääntyisi, koska maa olisi halpa matkailumaa. Ulkovaluuttavaranto lisääntyisi.
  8. Kauppatase paranisi.
  9. Lomanvietto kotimaassa lisääntyisi, koska ulkomaanmatkat kallistuisivat uuteen markkamääräiseen palkkatasoon nähden.
  10. Kaikki verotettavat pääsisivät palkalleikkauksen ansiosta edullisempaan veroluokkaan, joten heidän reaalin verotuksensa lievenisi.
  11. Yritteliäisyys lisääntyisi kaikilla tuotannon aloilla (kun suomalaisten tavaroiden hinnat ulkomailla tulisivat kilpailukykyisemmiksi).
  12. Reallinen kansantulo kasvaisi ja mahdollisuus kansan elintason kohottamiseen saataisi tulla kysymykseen.

Negatiivisia seurauksia:

Mahdollisuudet ulkomaanmatkoihin vähenisivät.

Tämä kotimaisen markan revalvointi muistuttaisi lähinnä v. 1963 toimeenpantua markan arvon 100-kertaista muutosta ja sen tuoteuttaminen olisi ehkä vaikeusasteeltaan suurin piirtein samaa luokkaa. □

KESKUSTELUA

Funktionaalinen vallanjako orastaa hallintoteorioissa

Vieraantumista, tunnetta vaikutusmahdollisuuksien puutteesta, pidetään eräänä aikamme tärkeimmistä ongelmista. Vieraantumisen katsotaan nykyisin vallanneen myös korkean tason virkamiehistöön ja yritysten johdon. Yhtä tärkeäksi sosiaalisesti tekijäksi on osoittautunut tahto osallistua, myötävaikuttaa. Suomessa tämä myötävaikuttamisen tahdonilmaus on viimeksi kirjattu lakina yritysdemokratiaa.

Vieraantumisen voittamiseksi ja osallistumistahdon tyydyttämiseksi on nähty kolme tapaa. Valtaa voidaan hajauttamalla se alueellisesti tuoda lähemmäksi ihmisiä (lääninhallinnon kehittäminen tai maakuntaitsehallinto), lähidemokratian avulla voidaan luoda vaikutusmahdollisuuksia lähimpään elinympäristöön (työpaikkademokratia ja kunnan-osahallinto) ja kolmantena tienä on vallan funktionaalinen jako.

Kahdesta ensiksi mainitusta tavasta on jonkin verran kokemuksia sekä ulkomailta että kotimaasta. Vallan funktionaalisesta jaosta ei tiettävästi ole käytännön kokemusta missään julkishallinnossa. Sen eräänlaista "osaoivaltamista" on kuitenkin jo nähtävissä komiteamietinnöissä, juhlapuheissa ja artikkeleissa. Seuraavassa on tarkoitus tarkastella erästä keskeistä komiteamietintöä (Aikuiskoulutuskomitea) ja mielenkiintoista artikkelia (Sven Hemberg) funktionaalisen vallanjaon kannalta sekä hieman pohtia sen käytännön toteutuksen edellytyksiä.

Aikuiskoulutuskomitea

Koko Suomen aikuiskoulutusjärjestelmä on valinkauhassa. Aikuiskoulutuskomitea on jättänyt kaksi osamietintöä. Valtioneuvosto on vahvistanut aikuiskoulutuksen periaatteet, täydennyskoulutus-toimikunta istuu ja on istunut, opintovapaakomitea on jättänyt mietintönsä, kansanopistojen asemaa pohtimaan nimitetään komitea jne. Kaikki omalta osaltaan nojaavat työssään aikuiskoulutuskomitean tavoiteasetteluun.

Aikuiskoulutuskomitea näki aikuiskoulutuksella ko'menlaisia tavoitteita:

- tuotantoon vaikutetaan lisäämällä työntekijöiden ammattitaitoa
- oikeudenmukainen yhteiskunta (demokratia) edistyy kansalaisten yhteiskunnallisten valmiuksien lisääntyessä
- kulttuuri kehittyä ihmisten persoonallisuuksien kasvaessa

Aikuiskoulutuskomitea jäsensi ihmisen osallistumisen kolmeen alueeseen (1) tuotantoon, (2) yhteiskunnalliseen toimintaan ja (3) kulttuuriin. Komitea ei pohtinut eri osallistumisalueiden tyyppipiirteitä, vaan luetteli ne kuten Joukahainen luet-

telee tietoaan (Hämehe's on Hälläpyörä) peräkkäin ikäänkuin ne olisivat vain sanoja ilman sisältöä.

Komitea oli hyvin kulttuurivihamielinen ja tämä on näkynyt komitean työn pohjalta tehdyissä myöhemmissä ratkaisuissa. Niissä ihmisen osallistumisen kehittämistyö rajataan lähes yksinomaan vain ammattitaitoon. Suurimpana syynä tähän lieenee kulttuurin käsittäminen vain elämälle vieraina korkeakulttuurina. Tästä enemmän kirjoituksen loppupuolella.

Normin asettamisesta

Aikuiskoulutuskomitea ei nähty ihmisen elämän osallistumisalueilla laadullisia eroja. Työterveyslaitoksen tutkimusjohtaja dos. Sven Hernberg on Suomen Lääkärilehdessä 12/78 tutkinut terveydellisen normin asettamista. Tässä artikkelissa jo nähdään osallistumisalueilla periaatteellisia (laadullisia) eroja.

Artikkelissa todetaan, että normin asettamisessa ensimmäisenä päävaiheena on asiantuntijavaihe. Siinä asiantuntijat tieteen pelisääntöjen mukaan tutkivat käsiteltävää ilmiötä ottaen huomioon kaikki tarvittavat tieteenalat.

Toisena päävaiheena erotetaan yhteiskunnallisen (poliittisen) päätöksenteon vaihe. Siinä asetetaan normi tahdotulle tasolle.

Kahden päävaiheen periaatteellista eroa selventäkseen esimerkiksi ydinvoimalasta: asiantuntijat voivat laskea riskitodennäköisyyksiä, näiden seurauksia, taloudellisia vaikutuksia, vaihtoehtoisia tekniikoita jne. Päätöksenteossa puolestaan kysytään, että haluammeko ottaa nämä riskit, seuraukset jne. Ensimmäinen vaihe on empiirinen, toinen normatiivinen.

Kun asiantuntijat ovat tutkineet ja päätöksentekijät päättäneet, vaikuttaa normi sitten tuotantoelämän toimintaan, joka parhaansa mukaan yrittää sopeutua asetettuihin normeihin.

Hernberg erottaa siten kolme periaatteellisesti toisistaan eroavaa aluetta, joiden eroja hän jonkin verran luonnehtii. Hän myös esittää joukon esimerkkejä siitä, mitä seurauksia on ollut, kun päätöksenteossa ei ole otettu huomioon päävaiheiden laadullisia eroja. Yksi näistä: poliittinen tahto oli suuri kieltää vaaralliseksi todettu aine. Se kiellettiin. Asiantuntijavaihetta ei oltu käyty läpi ja näin tuotantolaitos joutui ottamaan käyttöön vielä vaarallisemman aineen — ko. tuote oli mahdollista tuottaa vain kahdella vaihtoehtoisella tekniikalla.

Osallistumisalueiden luonteista

Talouselämä eli tuotantoelämä käsittää hyödykkeiden tuotannon, jakelun ja kulutuksen. Tämän alueen laatuna pidetään yleensä joko tasa-arvoisuutta (sosialismin eräät muodot) tai kilpailua (kapitalismi). Kumpikaan niistä ei näe alueen perusluonnetta, jota pari kirjallisuudesta otettua esimerkkiä valaisee.

Robinson Crusoe asui yksinäisellä saarella, mutta hän ei tullut toimeen omillaan, vaan tarvitsi laivanhyllystä pelastamiaan aseita ja työkaluja. Apinain Tarzanin elämän tärkein vaihe oli, kun hän löysi vanhempiansa löytämän majan ja sen tarvike-

keet. Hurjimmissakin mielikuvituskertomuksissa on todettu, että ihminen tarvitsee toisten ihmisten työn tuloksia. Näin tuotantoelämän perusluonne on keskinäinen riippuvuus, veljeys, solidaarisuus.

Talouselämän perusluonteeseen kuuluu koko maapallon laajuinen keskinäinen riippuvuus. Tämän lieene viimeaikaisten maailmantalouden tapahtumat osoittaneet. Sekä yritystalouden, kansantalouden että kansainvälisen talouden teorianmuodostus ei kuitenkaan ole tätä ottanut huomioon ja ne näin omalta osaltaan vaikeuttavat talouselämän muotoutumista oman luonteensa mukaiseksi.

Poliittis-oikeudellinen elämä puolestaan käsittelee ihmisten välisiä suhteita sekä virallisina lakeina että ehkä lausumattominakin käyttäytymistä säätelevinä normeina. Ranskan vallankumouksesta lähtien on tämän alueen luonne ymmärretty. Se on tasa-arvoisuus. Koska nykyaikana vallitsee eräänlainen mystifioitunut tasa-arvokonto, ei tämä tarvitse tarkempaa erittelyä.

Hengenenelämä on laajempi käsite kulttuurille. Tämän alueen merkitys koko ihmisen elämälle selvinnee parhaiten ajattelemalla esimerkiksi käsitettä maanviljelyskulttuuri — miten se määrittää talouselämän, ja poliittis-oikeudellisen elämän. Hengenenelämän alueeseen kuuluvat ihmisen henkiset toiminnot, joilla hän lähestyy eri tilanteita työssään (talouselämä), ihmissuhteissaan (poliittis-oikeudellinen elämä) ja itsessään (hengenenelämä).

Hernberg näki tämän alueen toiminnan tärkeänä, aikuiskoulutuskomitea puolestaan todellisuutta koskettamatta, taloudellisia resursseja vaativana harrasteluna. Tämä kannanotto heijastuu pitkälle Suomen tulevaisuuteen ja koska tuotantoelämä nähdään lähes ainoana kehittämisen arvoisena elämänalueena ei tulevaisuudessa ole riittävästi henkisiä resursseja ratkomaan tuotantoelämän ja poliittis-oikeudellisen elämän ongelmia. Näin tehty koulutus päätös ratkaisevasti vaikeuttaa tulevaa toimintaa ja Hernbergin edustama laitoskin voinee kirjata lisää epäonnistuneita normeja.

Suomessa Reijo Wilenius (jonka terminologiaa elämänalueista on käytetty) on ollut tähän asti lähes ainoita akateemisen maailman edustajia, jotka ovat tähdentäneet hengenelämän merkitystä.

Luonnehdiittaessa hengenelämää yhdellä sanalla, on tämä sana vapaus. Tieteellisessä tutkimuksessa tulos saa riippua vain siitä, mihin havainnot viittaavat, kasvatuksessa on kyse manipulaatiosta, jos persoonallisuutta yritetään valaa valmiiseen muottiin; jos ajattelu on sidottu ennalta määrättyyn ratkaisuun, ei uutta luovasti voida lähestyä ongelmia jne. Totuudellisuus ja rehellisyys kuuluvat myös hengenelämään.

Hengenelämän ja aineen keskinäisistä suhteista on kiistelyä paljon. Vaikka henkiset toiminnot eivät olekaan riippumattomia siitä aineellisesta perustasta, jossa ne tapahtuvat, käy hengenelämän ensisijaisuus selväksi, kun oivaltaa ajattelun intuitiivisen luonteen. Empirian isäksi mainittu Galileo Galilei intuitiivisesti oivalsi erään luonnonlain. Vakuuttuakseen intuitiivisen todellisuudesta hän meni Pisan kaltevaan torniin pudottamaan palloja.

Tieteen alue hengenelämässä on unohtanut intuitiivisen perustansa ja jähmettynyt erilaisten havaintojen mittamiseen ja näiden käsittelyyn matemaattisesti. Tästä syystä ei kovinkaan paljoa odoteta tieteellisiä läpimurtoja edes tieteellisessä maail-

massa. Mittaaminen ja laskeminen eivät koskaan tavoita laadullisia eroja.

Käytännön toteutuksesta

Wilenius on todennut, että kysymyksessä ei ole näiden elämänalueiden erottaminen toisistaan, vaan että tärkeätä on tiedostaa niiden ominaislaadut ja löytää kullekin alueelle kuuluvat sosiaaliset menettelmät.

Edellä on jo viitattu erääseen vaikeuteen käytäntöön soveltamisessa. Aikuiskoulutuskomitea puki tämän epäluulon ihmisen kykyyn omalla ajattelullaan jäsentää tekemisensä järkevästi yhteisön tekemiseen kulttuurivihamitelisyyteensä. Tiede tekee saman kiinnittämällä päähuomionsa menetelmien ja mittaamisen kehittämiseen. Poliittis-oikeudellisessa elämässä tämä ilmenee keskittämisen ja kontrollin vaatimuksina. Ellei yhteiskunta luota ihmiseen, ei se pysty koskaan kehittämään ihmisarvoa vastaavaksi.

Toinen vaikeus on, että olemme tottuneet uskomaan tehtyjen päätösten sinänsä takaavan toteutuksen. Eräs psykiatri B. C. J. Lievegoedin keskeisiä oivalluksia kuitenkin oli, että kaikki ihmisen kyvyt vaativat toteutuakseen jatkuvaa harjoittelua. Paraskin konserttipianisti harjoittelee jatkuvasti. Sama koskee ihmisen kykyä ajatella (hengenelämä), kykyä sosiaaliseen kanssakäymiseen (poliittis-oikeudellinen elämä) ja kykyyn tehdä työtä (talouselämä).

Ihmisen hyvinvointiin kuuluu konkreettisenä henkinen, sosiaalinen ja aineellinen elämä. Kullakin alueella on oma perusluonteensa. Yhteiskunnallista hyvinvointia ei koskaan voida saavuttaa vain aineellisen tai poliittis-oikeudellisen elämän alueen muutoksilla. Todellisen hyvinvoinnin edellytyksenä on kolmijäsennyksen toteutuminen ja tämä toteutuminen ei ole tila, vaan tie, jota pitkin voidaan kulkea. Sen ensimmäiset "osaoivallukset" ovat jo työntymässä esiin yleisessä kulttuurissa.

Seppo Matinvesi

Teknokraattis-poliittisen eliitin vallan hajauttaminen

Reijo Wilenius kiinnitti kirjoituksessaan "Yhteiskunnan kehittämisen vaihtoehtoja" (Katsaus 3/1978) huomion oikeisiin näkökohtiin pohtiessaan, miten teknokraattis-poliittiselle johtoryhmälle keskittynyt valta voitaisiin hajauttaa. Olen hänen kanssaan kaikin kohdin täsmälleen samaa mieltä, ja haluan vain eräillä lisillä keskustelua jatkaa.

Wileniuksen mukaan keinoja ovat vallan alueellinen hajauttaminen, työpaikkademokratia ja vallan funktionaalinen jäsentäminen. Viimeksi mainittu tarkoittaa Steineriin viitaten sitä, että päätöksentöön tulee tapahtua erilaisin lähtökohdin yhteiskuntaelämän eri aloilla: hengenelämässä perusaate on vapaus, poliittis-oikeudellisessa elämässä tasa-arvoisuus ja talouselämässä solidaarisuus. Edellisestä seuraa, että nämä kolme vanhaa aatetta soveltuvat nyky-yhteiskunnassa vain omalle alueel-

leen. Tasa-arvoisuus ja solidaarisuus eivät luonnostaan kuulu hengenelämään (vaikka niitä on kyllä väkinäisesti yritetty sinne sovittaa), vapaus ja solidaarisuus eivät sovi poliittis-oikeudelliseen elämään (vaan ovat jopa moraalisia rikoksia), ja vapaus ja tasa-arvoisuus eivät kelpaa suunnitelmallisen talouselämän johtaviksi aatteiksi.

Vallan keskittymistä voidaan osaltaan estää, jos edellisen mukaisesti hengenelämä jätetään sananmukaisesti vapaaksi. Mutta vapaa hengenelämä saattaa kuitenkin jäädä vain eristetyksi sarakkeeksi, jolla ei ole merkitystä muille elämänaloille, jos teknokraattiset ja poliittiset johtajat toteuttavat hengenelämän poliittis-oikeudellista puolta eli hallintoa sillä tavalla tasa-arvoisesti ja hengenelämän taloudellista puolta sillä tavalla solidaarisesti, että yhteiskuntaa uudistavat hengenelämän innovaatiot eivät saa levitäkseen riittävää ulkoista tukea. Ongelmana ovat siis näiden yhteiskuntaelämän eri alojen keskinäiset suhteet. Tähänastinen hierarkia on ollut suunnilleen se, että viimeisen sanan on sanonut talouselämä, eli rahakirstun vartijat ovat ratkaisseet, mihin raha käytetään. Jos raha on yhteiskunnassa isäntä eikä renki, ei solidaarisuus vielä riitä takaamaan keskittyneen vallan hajauttamista.

Henkeä edustava hengenelämä ja materiaa edustava talouselämä ovat varsinaiset vastapoolit. Hallinto on näitä koordinoiva apuala, jolla ei ole itseisarvoa. Kun puhutaan yhteiskunnan kehittämisen vaihtoehtoista ja vallan keskittymisen ongelmasta, on tärkein asia mielestäni pohtia hengenelämän ja talouselämän suhdetta. Näiden valtasuhteet tulisi kääntää juuri päinvastaisiksi. Tavoitteeksi tulisi asettaa nykyisen talouselämän hallitseman primitiivisen materialistisen yhteiskunnan muuttaminen hengenelämän hallitsemaksi yhteiskunnaksi, jossa loputonta taloudellista kasvua ja kilpailua edellyttävä aineellinen edun tavoittelu ei ole pääasia. Käytännössä se merkitsee sitä, että vapaan hengenelämän piirissä määritellään ihmisten yksilöllisen ja sosiaalisen henkisen hyvinvoinnin tavoitteet ja ehdot, joita talouselämän sille alistettuna tulee palvella. (Yksi henkisen hyvinvoinnin ehto on tietysti se, että on riittävä aineellinen toimeentulo, mutta useat hyvinvoinnin asenteelliset ehdot eivät sinänsä mitään.) Vaikka on tietenkin olennainen asia, mitä hengenelämällä tarkoitetaan, niin määrittelemättäkin voidaan joka tapauksessa sanoa, että tämä merkitsisi todellista vallan hajauttamista, ja siihen vallassa olijat eivät suostu. Teknokraattiset ja poliittiset johtajat näpertelevät lyhytnäköisesti vain kunkin hetken aineellisten ongelmien parissa ja karttavat tällaisia idealistisia "ikuisuus-kysymyksiä", ja se on juuri heidän suurin virheensä. He toimivat kehityksen jarruina, ja se on yksi syy, miksi valta on hajautettava.

Wilenius viittaa kirjoituksessaan G. H. von Wrightiin, joka puhuessaan tietokoneen aiheuttamasta toisesta teollisesta vallankumouksesta odottaa teknokraattis-poliittisen eliitin ja tavallisen ihmisen välisen konfliktin pohjalta uutta ohjelmanjulistusta. Ohjelmanjulistuksena voisi olla *yhteiskunnan kaikkia toimintoja hallitseva vapaa hengenelämä*. Se on entistä tärkeämpi julistus siinä tapauksessa, että tietokone aiheuttaa pysyvää työttömyyttä ja runsaan vapaa-ajan käytön ongelmia. Mielekkäitä tulevaisuuden vaihtoehtoja vapaa-ajan vietoissa ovat toisaalta juuri hengenelämä, jota automaattisen tie-

donvälityksen kehittämisellä voidaan vireyttää, ja toisaalta aineellisella puolella ympärivuotisen omavaraiskasvinviljelyn mahdollistava pientaloasuminen. Ihmiset olisi siis kaiken kaikkiaan vapautettava nykyisestä sivistyksellisestä, hallinnollisesta, liikeenteellisestä ja ravitsemuksellisesta syöttöjärjestelmästä mahdollisimman hajautettuun, autonomiseen, yksinkertaiseen, haavoittumattomaan, yksilön kannalta hallittavissa olevaan luonnonmukaiseen järjestelmään.

Pauli Saukkonen

Luontaistuotteiden myynti

Mietinnössä "Lääkkeenomaiset luonnontuotteet" ehdotetaan, että nämä tuotteet, joita yleisö nyt ostaa ns. luontaistuotekaupoista tai ruokatavarakaupoista, siirrettäisiin apteekkeihin.

Mietinnössä ei esitetä oikeastaan mitään varsinaisia syitä tehdyn ehdotuksen tueksi, so. ei osoiteta vaurioita taikka vaaroja, joihin nykyinen käytäntö olisi johtanut tai voisi johtaa ja joilta valtion pitäisi suojella kansalaisiaan. Sellaisen suojelijan roolin omaksuminen tässä asiassa saattaisikin vaikuttaa vähän tekopyhältä, kun valtio ei tee juuri mitään suojellakseen yleisöä paljon suuremmilta terveydellisiltä vaaroilta, joita esim. tupakan ja alkoholin käyttö aiheuttavat. Lisäksi on syytä muistaa, että tavallisten ruokatarvikkeidenkin kohtuullista runsaampi käyttö on terveydelle vaarallista. Ainoa syy, jonka mietinnöstä ehkä voi lukea, on, että koska niin paljon jo on säädelty ja säännöstelty, niin tämäkin asia pitäisi säädellä.

Toisin sanoen, pohjimmainen syy on jätetty sanomatta. Tärkeimpiä asioitahan ei julkisissa papereissa yleensä saateta sanalliseen asuun. Tällöin on tavallisesti kysymyksessä ihmisten manipuloiminen. Mikä siis näyttäisi olevan syy tässä tapauksessa? Siihen päästään parhaiten kiinni kysymällä, mitä luontaistuote- tai ruokatavarakaupoista ostettavien luontaistuotteiden käyttö sosiaalisesti ilmaisee.

Kysymyksessä, muun ohella, epäilemättä on eräänlainen protesti. Se osoittaa syvenevää pettymystä ja epäluottamusta terveydenhuollon virallisia instituutioita kohtaan. Ostaessaan luonnonlääkkeitä luontaistuote- tai ruokatavarakaupasta ihminen joka kerta, samalla kun hän täydentää ravitsemustaan, horjuttaa virallista uskoa virallisiin järjestelyihin. *Protesti lie tärkeä osa näiden tuotteiden vaikutusta.*

Järjestelmä kokee tämän vaatimattoman protestin uhkaksi itselleen. Sitä ei haluta sietää. Katsotaan, että kansalaiset tehdessään itse päätelmiä ja ottaessaan sillä tavoin itse vastuuta omasta terveydenhoidostaan menevät virallistettujen elimien ja palveluiden toimialueelle. Päätävältä omaa terveydenhoitoa koskeissa asioissa on periaatteessa otettu ihmisiltä pois.

Mutta ihmisten tulee saada protestoida. Puettiin pyrkimykset estää protesti millaisiin syihin tahansa, sellaisia pyrkimyksiä täytyy vastustaa. Tämä protesti sitäpaitsi on hyväntahtuinen.

Luontaistuotteiden ostajat enimmäkseen ovat maan hiljaisia. Ne jotka hoitavat terveyttään luon-

taistuotteilla, ovat itse ottaneet vastuun itsestään ja omasta terveydestään. He eivät tahdo olla virallisten instanssien rasituksena ja ovat sikäli erinomaisia positiivisia poikkeuksia enimmästä osasta virallisen terveydenhoidon potilaita. Yleensä he myös ottavat itse selvää asioista ja muodostavat käsityksen siitä, mitä he tahtovat.

Luontaistuotekauppojen vaihtoehdon avoinna pitäminen on tärkeää. Nämä tuotteet ovat monelle eräänlainen ideologia. Luontaistuotteiden käyttö voi tietysti olla osa millaista elämäntyyliä — huonompaa tai parempaa — tahansa. Mutta en usko olevani väärässä otaksuessani, että päätös siirtä käyttämään luontaistuotteita on yleensä osoitus siirtymisestä huonommasta parempaan.

Ihmisen terveys riippuu enemmän ravitsemuksesta kuin lääkkeitä. Luontaistuotteet ovat ravitsemuksen täydennystä, vain poikkeustapauksissa lääkkeitä. Ihmisiltä itseltänsä pitäisi kysyä, mistä he haluavat nämä tuotteet ostaa, ei määrätä sitä ylhäältä. Ruokatavara- tai luontaistuotekauppa on miellyttävämpi paikka kuin apteekki. Suuri kauppa on valintamyymälä. Saa itse perehtyä tavaroihin ja ottaa hyllystä, minkä tuotteen haluaa. Myyjä ei valitse sitä ostajan puolesta, ja valinnassa on aina ongelmansa.

Apteekkitavaroita koskevien säännösten muuttaminen luonnonlääkkeiden vuoksi ei ole tarpeen. Sikäli kun viranomaiset katsovat erityiset luontaistuotteet lääkkeiksi, niitä voidaan myydä apteekeissa niinkuin tähänkin asti. Toinen asia on, pitäisikö määrätä, että apteekkien tulee ryhtyä myymään myös ns. homeopaattisia ja antroposofisia lääkkeitä.

Oiva Ketonen

Krohn...

jumiselle ja samalla uuden, ihmisystävällisemmän kulttuurin mahdollisuudelle.

Lähteitä:

¹ *Spranger, Eduard.* Leben wir in einer Kulturkrisis? Sinn und Sein. Ein philosophisches Symposium, herausg. v. Richard Wisser, Tübingen 1960, ss. 763—778.

² *Frankl, Viktor.* Der Mensch auf der Suche nach Sinn. Akten des XIV. Internationalen Kongresses für Philosophie, Wien 2—9 September 1968. Wien 1971.

³ Vrt. *Krohn, Sven.* Die ichzentrischen Funktionen des Bewusstseins und ihre ontologischen Bedingungen, Logik, Mathematik und Philosophie des Transzendenten. Herausg. v. Ahti Hakamies. Schöning München, Paderborn Wien 1977 ja *Krohn, Sven.* Sinnlosigkeitsskris oder Wiedergefundener Mensch. Studien zur Werttheorie. Herausg. v. Risto Maula Annales Universitatis Turkuensis. B. 145. Turku 1977.

KULTTUURIKESKUS KRIITTINEN KORKEAKOULU

Osoite: STEINER-KOULU LEHTIKUUSENTIE 6 00270 HELSINKI 27
Puhelin: 41 01 41 (ma—ti klo 17—18), ps-tili 1683 71-4

JOULUKUU

9. 12. lauantai klo 14 Steiner-koulu
Kasvatussymposium yhteistyössä Kasvatuksen liiton kanssa aiheena:

MIKSI OPETTAJA AHDISTUU?

— opettajan työn kehittämisestä
Professori **Reijo Wilenius**: Tilaisuuden avaussanat
Puheenjohtaja **Voitto Ranne (OAJ)**: Alustus seminaarin teemasta

Opettaja **Tapani Seppälä**: Havaintoja opettajan työkentältä

Suunnittelija **Marjukka Koskinen** (Opetusministeriö): Miten opettaja voi säilyttää mielenterveytensä?

Osastopäällikkö **Paavo Ruuhijärvi** (Kouluhallitus, kouluosasto): Mitä voitaisiin tehdä opettajan aseman hyväksi?

Kahvitauko

Paneeli ja ylläskeskustelu, johon osallistuvat alustajat ja koulukuraattori sekä paikalla oleva yleisö.

11. 12. maanantai klo 19 Steiner-koulu
HISTORIAALINEN KOMPROMISSI

SUOMALAISENA MAHDOLLISUUTENA

Työvoimaminist. **Arvo Aalto**

Kommentit: prof. **Osmo Apunen** ja tutk.siht. **Kalevi Suomela**

12. 12. tiistai klo 19 Säätytalo
SUOMENLINNAN ENTISÖINTI

Arkk.tekn.lis. **Reijo Lahtinen**: Esimerkki kokonais-suunnittelusta

Projektiyryhmä: **Maisemasuunnittelu**

LUK Sauvo Henttonen: Maisema ja ekologia

Arkk. **Risto Iivonen**: Vallien restauroinnista

13. 12. keskiviikko klo 19 Töölön kirjasto
Kauden kirja: **YDINENERGIAN UHKAPELI**
Toimittaja **Antti Vahtera**

Kommentti: tekn.tri **Anders Palmgren**

18. 12. maanantai klo 19 Steiner-koulu
ITÄMAINEN AJATTELU JA SEN MERKITYS LÄNSIMAISIA

Puheenvuoroja ja paneeli:

Reht. **Vesa Nikunen**, hypnologi **Leo Hildén**, toim.

Veikko Leväaho, toim. **Juha Olavin**, tied.siht.

Taavi Kassila

19. 12. tiistai klo 19 Steiner-koulu
SYNTYMÄN TAUSTAA

Heidi Hautala: Lapsi ennen syntymää

DI Martti Tuomola: Pre-eksistenssikäsité Platonilla

Uusi kansainvälinen järjestys

Toim. Jan Tinbergen

Tämä Rooman klubille annettu kolmas raportti jatkaa siitä, mihin YK lopetti: ihmiskunnan yhteisiä etuja ei voida turvata, epäoikeudenmukaisuuksia korjata ja maailmanrauhaa säilyttää pelkillä taloudellisilla järjestelyillä, vaan tarvitaan muutoksia myös poliittisilla, sosiaalisilla ja kulttuurin alueilla. Kirja käsitte-

lee uuden kansainvälisen järjestyksen lähtökohtia ja pääongelma-alueita sekä ennen kaikkea niitä toimenpide-ehdotuksia, joilla tähän tavoitteeseen pyritään.

217 s. ovh. nid. 49,-

WEILIN+GÖÖS

Tilaa Katsaus

vuodeksi 1979

Tilaukset kätevimmin maksamalla 40 mk/vuosikerta ps-tilille 715 56-0/
Katsaus-KKK, Väinämöisenkatu 25 A 11, 00100 Helsinki 10. Tilaaajan
nimi ja osoite selvästi painokirjaimin!

Katsaus ilmestyi vuosina 1957—68 ja jälleen vuoden 1973 alusta, aloit-
taen nyt jo seitsemättä (yhdeksättötoista) vuosikertaansa.

Katsaus on Kriittisen Korkeakoulun julkaisu ja puoluepoliittisesti riip-
pumaton.

Katsauksen kirjoittajat edustavat hyvin erilaisia elämänskatsomuksia ja
mielipidesuuntia. Käsitlemme suoraan ja avoimesti tämän hetken
oleellisia kysymyksiä esittämättä niihin mitään 'oikeaoppisia' vastauksia.

Katsauksen aihepiirit ulottuvat kaikille elämän alueille, mutta erityi-
sesti se pyrkii käsittelemään kulttuurin ja yhteiskunnan kehityksen
perusteita, mm. seuraavilla alueilla:

- talous, energia ja ekologia
- ihminen, perhe ja yhteisö
- laki, hallinto ja politiikka
- tiede ja filosofia
- kasvatus ja koulutus
- lääketiede ja terveys
- kulttuuri ja taide

Katsaus sisältää Kriittisessä Korkeakoulussa pidettyjä esitelmää, alustuk-
sia ja keskustelupuheenvuoroja sekä muita ajankohtaisia — tai ajatto-
mia — ongelmia käsitteleviä kirjoituksia.

Katsaus ennakoi: siinä käsitellään keskeiseksi nousevia kysymyksiä usein
huomattavasti aikaisemmin kuin ne tulevat muualla esiin. **Kannattaa**
siis pysyä Katsauksen vuositilaajana!